This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

V. a. 64.

OSNOVA

SLOVNICE SLAVJANSKE

NAREČJA

ILIRSKOGA

UREDJENA

VĚKOSLAVOM BABUKIĆEM.

Digitized by Google

J815

Slovanská knihovna

SLOVANSKÁ KNIHOVNA
3186188360

90 733

Digitized by Google

OSNOVA

SLOVNICE SLAVJANSKE

NARĚČJA

ILIRSKOGA

133 880

UREDJENA

VĚKOSLAVOM BABUKIĆEM.

Domorodni jezik upeljajte
Kralju, rodu, domu věru dajte.
Grof DRAŠKOVIĆ.

U Zagrebu
kod Milana Hiršfeldа.

Digitized by Google

La langue illyrienne est, à la fois, riche et laconique, énergique et harmonieuse. Elle sied également dans la bouche de deux sexes, et s' emploie aussi heureusement à chanter les douceurs de l' amour, que les hauts faits et les sanglans trophées de Mars. Elle réunit le nombre a la mesure: elle est sonore, noble, oratoire, véhémente, c' est, au fait, le langage des héros.

Vialla de Sommiers, voyage historique et politique au Montenegro.

SLOVANSKÁ

Jezik ilirski jest zajedno bogat i kratak, krěpak i lěpoglasan. Jednakom lěpotom stoji u ustih obodvojega spola, i može se tako srěćno upotrěbiti k pěvanju sladostne ljubavi, kakono i k davórenju visokih činah ikervavih pobědah Marsovih. On saderžava u sebi skladnost i měru; on je glasan, plemenit, govornički, žestok; on je sa svim jezik junački.

Vialla de Sommiers, u putovanju historičkom i političkom u Cernu Goru.

Digitized by Google

LJUDEVITU GAJU,

UZBUDITELJU STARINSKE NARODNOSTI

I NOVE SLOGE ILIRSKE;

UTEMELJITELJU SVESLAVJANSKE UZAJEMNOSTI

I LJUBAVI U

VELIKOJ ILIRII;

LJUBITELJU I LJUBIMCU NARODA

POSVETJUJE

OVAJ ILIRSKE SLOVNIČKE SLOGE TEMELJ

U ZNAK DOMORODSTVA

Věkoslav Babukić.

Digitized by Google

Ich möchte den Klang des Illyrischen im Gesang und der Poesie mit dem Ton der Violine, des Altslawischen mit dem der Orgel, des Pohlnischen mit dem der Cyther vergleichen; oder — ist das Altslawische in den davidischen Kirchenhymnen dem hallenden Sturz eines Waldstromes, das Pohlnische eines Feliński mit dem reizenden Gelispel und Gesäusel einer Quelle ähnlich, so ist das Illyrische im Munde der ländlichen Erato dem sanften Murmeln und Girren eines Baches durch die Blumenwiesen des Thales gleich; — das erste trifft, erschüttert und überwältigt wie der Sturm; das zweite weckt, ergreift und bezaubert wie das Rauschen des Windes durch herbstliche Zitterpappeln; das dritte beschleicht, erwärmt und entzückt, wie ein leichtes Wehen und Wogen der Mailuft.

Dr. P. J. Schaffarik.

Digitized by Google

Predislovje.

Odkada zora narodnosti naše slavo-ilirske na novo pucati poče, porodi se občinska želja za slovnicom kanoti temeljem svakoga više izobraženoga knjižestva. Za onoj želji u duhu bolje izobraženih domorodácah, a osobito našega u narodnosti čelovodje *Ljudevita Gaja* — jer da me On, kada najvećimi posli okružen biah onako silno nenagovaraše, da slovnicu što skorie spišem, pak da će ju našem junačkomu narodu u Danici rodoljubivo priobćiti, ova knjižica još ni danas světlostju ponosila se nebi — po mogućnosti zadovoljit; nisam uzmanjkati hotěl kratku osnovu slavjanske slovnice naréčja ilirskoga, s kojom sam se četiri godine bavil, na světlo izdati, i takovu sudu učenih i vrědnih rodoljubácah podverći. *Naréčje južnih Slavjánah* — kako je to u proglasu ilirskih narodnih novínah rodoljubivi učrednik (Redaktor) jur obilnie iz-

Digitized by Google

jasnil, — svi pravoučeni i k ljubavi i slozi težeći Slavjani samo *jedno jedino* u obće spoznavaju, najmre: *Narěčje ilirsko.* Evo několiko rěčih iz spomenutog za naš narod u sva vrěmena najvažnieg proglasa:

„*Europa* prispodablja se sědećoj děvojki, i u toj priliki s jednim pogledom vidimo, da ova děvojka rukama derži jednu na tri ugle osnovanu *liru* *), koju si na persa naslanja. Ova *lira* glasila je u davnoj prošastnosti najugodniim naravskim glasom, kada se jošće sve skladno složene strune ili žice milimi větrići gibaše. — Ali jednoč podigne se strahoviti vihar od juga i zahoda, i zatim silna bura od izhoda i sěvera; — strune odapnu se, ter nestade sloge i milenih glasóvah.

Ova Europe *lira* jest *Iliria* na tri ugle med *Skadrom* (Škutari); *Varnom*, i *Bělakom* (Vilah) osnovana. Odapete nesložne strune na ovoj *liri* jesu: *Koruška*, *Gorica*, *Istria*, *Krajnska*, *Štajerska*, *Horvatska*, *Slavonia*, *Dalmacia*, *Dubrovnik*, *Bosna*, *Cernagora*, *Hercegovina*, *Serbia*, *Bulgaria i doljna Ugerska.* — Šta možemo sada, gdě svaki za slo-

*) *Lira* zvala se je kod starih Ilirov i Gerkov jedna fela *citare* u spodobi *harfe*, uz koju su najstarii narodi svoju prirodjenu nedužnost i slobodu naravskom pěsmom slavili.

Digitized by Google

gom uzdiše, bolje želeti, nego da se na velikoj Europe *liri* sve nesložne strune opet složе, i slastjom ugodnih glasóvah proslave věkovitu mladost sědeće děvojke. A može li se igda pomisliti, da taj veliki cilj dostignemo, dokle se svaka struna posebi tudjemu skladnoglasju prilagadja? — Prestanimo svaki na svojoj struni brenkati; — složimo *liru* u jedno soglasje: jerbo je i ona samo jedina, premda su njejne strune, svaka za se više, ili manje od pervoga naravskoga glasa oddaljene. — Otvorimo staru naroda našega knjigu, u njoj su duhom slavjanskim zabiléženi *lire* naše nědgašnji sladki glasovi, polag njih složimo ponovljenim soglasjem *Europe* dragočenu *liru Iliriu*. — Koj istinu i razlog ove prispodobe dokuči, od potrěboće jednoga za cělu *Iliriu* izobraženoga knjižestva zaisto sasvim uvěren i uputjen biti mora. —"

U prizrenju jednog za cělu Iliriu jednakog književnog jezika u istom proglasu tako govori:

„Prie nego ov naš domorodni proglas zaključimo, razsudimo malko, što dobri, što li drugi ljudi o naših Novinah sude. Dobri i razumni ljudi kažu: „Naše Novine jesu jošće u svom početku, al', kad člověk zerno posadi, mora znati, što sadi, i što iz njega izrasti

Digitized by Google

ima; tak i Novinarnica Ilirska naznačila je, kakovo zerno je posadila, i što iz njega izrasti ima; — i ovo zerno podiglo je klicu svoju, i mala lipica biti će velikom lipom, koja će jednoč hiljade marljivih pčelah sa svojim cvětjem nasladiti, odkuda napunę košnjiču Ilirsku najčištjim voskom i medom, koj će za sve trute (trote) otrovnu moć u sebi imati. Nepustimo dakle da povene lipica naša, na kojoj će nęgda glasni slavuljak i milena gerlica gnjezdo graditi. — Novine naše jesu u početku; a vęndar svaki pošten člověk po pravici spoznati mora, da su pred světom měra našega domorodstva, naše ljubavi i sloge."

A stanoviti ljudi govore: „Zašto nije dosada već sve ono u Danici, što želimo." Ovim odgovaramo s Vitezovićem: „Voće hitro kó dozrie, hitro opet i sagnjie." Nemože se u pervi děl knjige sve napisati, što je svojim redom za cělu knjigu odlučeno. Svašta pomalo — i sve dalje, pozorno i pomnjivo u izpunenju obećanja. — Drugi pako ljudi kažu s jedne strane: „Ove Novine imadu naměru iz nas Vlahe načiniti," a s druge strane: „Ove Novine hote nas pobezjačiti," a iz tretje strane: „Ovdě se sve měša, ovdě se samo jezik kvari." Mi ovakove pitamo: bi li Němci imali književni jezik, da su rekli Auštrianci i Ba-

varci: „Pisci hote iz nas načiniti Saksonce ili Hanoverance“; ali pak: „Nečitajmo knjígah, u njih nije našega sela jezik, u njih je sve směšano: najviše saksonski, i hanoveranski, zatim bavarski, švabski i něšto auštrianski i t. d.“ Bili rekoh Němci prebivali u tolikoj važnosti, i sréći, kako sada, da svaki tako prosto za svoj kut piše, kako govori. — Proč dakle sa svakim predsudom! — Prestanimo svaki za se, kano zli susědi, samo na svoj melin vodu vući, prestanimo misliti, da je samo serbski, ili samo dalmatinski, ili lěstor horvatski, ili pak lěprav krajnski i t. d. pravo i jedino *ilirski.* Ovakove predsude neka brane svojljubi, u kojih neima prave iskre domorodstva. U Ilirii može samo jedan jezik pravi književni biti, njega netražmo u jednom městu, ili u jednoj deržavi, nego u cěloj velikoj Ilirii. Němci složili su svoj književni jezik iz svih naréčjih *cěle Germanie*; a Taliani izdělali svoju sladku réč iz svih naréčjih *cěle Italie.* Naša slovnica i naš réčnik jest *čitava Iliria.* U tom velikom vertu (bašči) imade svagdě prekrasnoga cvětja; saberimo sve što je najboljega u jedan věnac, i ov naroda věnac nikada nepovene; nego će se u naprědak sve obilnie i krasnie kititi.“

Digitized by Google

Kojemu za ove domorodne misli duh i serdce manjka, nezaslužuje slavno ime pravoga, istinitoga, i izobraženoga Slavo-Ilira; — nije takovomu za dobro Velike Ilirie baš ništa na serdcu ležeće, tudja jest takovomu prava narodnost *slavo-ilirska!* —

U izdělavanju pako slovnice ilirske uvěk sam pred očima imal, da se brez znanja drugih slavjanskih naréčjah niti u našem nikakov naprědak učiniti nemože; zato si za dužnost deržim ovdě očitovati, koje sam najpače medju ostalimi izvore upotrěbil:

I. *Staro cerkveno-slavjanskoga naréčja:*

a) Meletia Smotriskoga Slovnicu preštampanu u episkopii rimničeskoj l. 1755.

b) Abrahama Mrazovića rukovodstvo k slavenstěj Grammaticě v Budimě l. 1811.

c) Josephi Dobrovski institutiones lingvæ slavicæ dialecti veteris Vindobonæ 1822.

II. *Naréčja slavo-ruskoga:*

a) Hajmovu grammatiku;

b) Puchmajera Antona Jaroslava, Lehrgebäude der russischen Sprache. Prag 1820.

III. *Naréčja poljskoga:*

a) Mrozińskoga pěrvše zasadi grammatiki języka poljskiego u Varšavi l. 1822.

b) Bandtkea, Pohlnische Grammatik 1824.

Digitized by Google

IV. *Narěčja českoga*:

a) Dobrovski. Lehrgebäude der Böhmischen Sprache 1819.

b) Ternka. Übersicht der Böhmischen Declinationen und Conjugationen. Brünn 1829.

c) Pravopis českí od Václava Hanky v Praze 1833.

V. *Narěčja ilirskog*:

a) Reljkovića i

b) Lanoševića grammatiku;

c) Vuka Stefanovića Karadžića Slovár u Beču 1818; kako takojer

d) Vuka Stefanovića: Kleine Serbische Grammatik verdeutscht und mit einer Vorrede von Jakob Grimm. Leipzig und Berlin 1824.

e) Berlića Ilirische Grammatik, za tim

f) Kopitárovu g) Murkovu h) Dajnkovu i i) Metelkovu grammatiku.

Pri upotrěblavanju ovih izvórah nikada nisam čisti narodni občinsko ilirski, duhu slavjanskoga jezika medju ostalimi najshodnii izgovor iz očiuh izpustil, što se svaki, koj i malo pozornosti ovomu dělcu pokloni, lahko osvědočiti može.

Što se pako prěd nosti našega jezika pred drugimi dotiče, samo ću na kratkom spomenuti, da mi sedam padežah imademo, čim se

Digitized by Google

nijedan niti stari niti novi jezik ponositi nemože. Da mi za spole iménah naučit se nepotrěbujemo tolike uprave i naredbe, kako Latini; a niti opet samo uvižbavanje, kano Němci. Pridavna imena nisu u nijednom jeziku tako sveršeno izdělana kao u našem, to svi svědoče slovničari (grammatici). — Vlastitost razdělenja slavjanskih glagoljah (verborum) na minuće, (perfectiva) i trajuće (imperfectiva), i od ovud tekuće bogatstvo glagoljah jest takovo i toliko, da se u tom pogledu baš ni jedan jezik s našim uzporediti nemože. Nestalnost slavjanskih glagoljah u nesveršenom načinu, kada se s latinskimi regulami o prošastnih vrěmenih i supinumih, kako takojer s němačkimi nenarednimi glagolji uzporedi, jest tako malena, da sa svim izčezne. Kolikoverstno je opet bogatstvo slavjanskih predlogov (præpositio); — to ostavljam učenim čitateljem prosuditi.

Iz svega dosad rečenog slědi: da kakogod su tělesa i serdca slavjanskoga roda jaka i krěpka, tako im je i jezik njihov, prava najmre slika duha njihovoga, jak i krěpak. Nije dakle ni malo pokliznul Francez *Viala*, što je naš jezik nazval *jezikom junačkim*.

I nut da zaključim predgovor moj s mudrimi glasovitoga Němca Gottscheda rěčmi:

Digitized by Google

„Sie sehen es gar nur zu wohl ein, dass es einem Eingebohrnen eine wahrhafte Schande ist, zwar in todten und ausländischen Sprachen geschickt; in seiner eigenen Muttersprache aber ein Fremdling, oder doch halber Barbar zu seyn. Sie sehen es auch täglich, wie eifrig benachbarte Völker auf die Schönheit ihrer eigenen Mundarten halten, und wie weit sie sich auch dadurch die Hochachtung ihrer Nachbarn erworben haben.“

U Zagrebu 30. Serpnja 1836.

V. B.

Digitized by Google

Digitized by Google

1. O Pismenih.

Svako govorenje složeno je iz rěčih, rěči iz slovkih iliti syllab; a slovke iz pismenah. *)

Pervi našastnici pismenah bili su po jednoglasnom dokazu spisateljah pomnjivi, i med svimi starog světa narodi najumětnli i slavnii Feničani. — Od Feničanov poprimili su pismena i drugi kako aziatski, tako i europejski narodi. Pismena ova dospěvala su tečajem vrěmena k soveršenosti najpervo kod mudrih Elinah iliti Gerkah, zatim kod Latinah; a sada k najvećoj jednostavnosti kod europejskih narodah.

Da se neupustimo u obširno, duboko i neizmerno izpitavanje slavenskih pismenah u obćem; naputjujemo na kratkom svakoga rodoljubca: da vidi *Danicu Ilirsku* lěta 1835 broj 10. 11. 12; kako takodjer 31. i 32. I to samo mimogred napominjemo: da u istinu mora svakoga sveserdnoga Slavjana žalost napasti, mora ga tuga obuzeti, mora s českim *Zabojem* plačem zastenjati golubinjim — kad

*) Rěč „*litera*“ (Buchſtab, Schriftzug) zove se u našem čistom jeziku polag staro-slavenskoga i polag drugih narečjah „*pisme*, *pismena*.“ Jer dosad kod nas upotrěbljena rěč „*slovo*“ znamenuje das Wort, die Rede.

Digitized by Google

promotri: koliki nesklad med slavskom, inače verlom bratjom vlada, — koja bratja jednu milu majku „*Slavu*“ svojom nazivaju, i koju jedna ista slavjanska kerv obtiče. — Bacmo nesklad taj „naš jaram tverdi, — koj nam slavsko ime gerdi, i zakapa narodnost!“

Mi poprimamo bez ikakvog jednostranog obzira kano europejske obitelji članovi europejsko-ilirska pismena, kojimi se naša *Danica Ilirska*, i *Novine Narodne* služe, — kojimi su najnovie naše knjige: *Kačić*, *Oddiljenje Sigetsko*, i *Katekizam* štampane; koja ostalim predpostavljaju mnogi naroda našega najučenii muževi — izmedju kojih naš najveći slavjanski spisatelj g. Dr. *Šafarik* u Muzejnom časopisu u Prazi izhadjajućem naš ilirski pravopis „*všystki slavski vynikajici*“ — to jest: sve slavjanske nadilazeći — naziva.

2. *Razredjenje Pismenah.*

Mi *Iliri* (Serblji, Horvati, Slavonci, Bosanci, Cernogorci, Hercegovci, Dalmatinci, Dubrovčani, Bugari, Istrianci, Štajerci, Krajnci i Korušci) imademo 29. glasov, koji se zarad različnoga udaranja i gibanja naravskog orudja našega — jezika — u 6 redov razdeljuju kanoti:

Samoglasnici.

I.	a,	o,	u
	e,	i,	č.

Digitized by Google

Suglasnici.

II. ustni: v, f, b, p, m.
III. jezični: n, l, r.
mehki: nj, lj.
IV. zubni: d, t.
mehki: dj, tj = ć.
V. žuborećí: z, s, c.
mehki: ž, š, č.
VI. gerlački: g, j, h, k.

Pazka 1. Pisme *j*, koje polag svoje narave u našem naréčju uprav med suglasnike spada (jer jednako sa gerlačkim suglasnikom *g* u čisti koren ⁊ razvežuje se) piše se pred, i za samoglasnici n. p.

a) Pred samoglasnici: jaram, jabuka, jesen, jedem, jota, napojiti, jutro, jučer, jurve i t. d.

b) Za samoglasnici: moj, tvoj, znoj, roj, raj, mejdan, rojta i t. d.

Kada za jezičnimi i zubnimi glasi stoji; onda se š njimi u jedan glas staplja i znamenuje se odzgora potezom n. p. zemlja, kralj — njiva, panj, granje, stanje, govorenje — smudj, ladja, gradja, medja — platja, bratja i t. d.

Pazka 2. Pisme *ě* potrěbuje se za one slovke, koje se u někih stranah Ilirie kakti *je*, u[někih kakti *ie*, u někih kakti *e*, a u někih kakti *i* izgovaraju, n. p. *vjera*, *viera*, *vera*, *vira*, piši *věra*. Naša naměra ovdě nije predpisavati ljudem zakone, kako imaju taj zabi-

Digitized by Google

lěženi *ě* u obćem i prostom razgovoru izgovarati, nek' ga svaki izgovara kako mu drago; ali zavolju sloge ilirske potrěbno jest, da se u pismu jednako uvěk *ě* piše. Za moći věndar laglje upaziti, gdě se *ě* pisati ima, dobro je barem u čitanju priučavati se ilirski *ě* razložno kao *je* izgovarati; n. p. svět, věra, dělo; — čitaj: *svjet*, *vjera*, *djelo* i t. d. — U pěsničtvu može se věndar, ako su dvě slovke potrěbne *ie*, ako pako sklad zahtěva *e* ili *i* pisati. — Ilirski dakle *ě* piše se za ustnimi, jezičnimi, zubnimi, ter žumborećimi glasi u srědini rěčih, malo kada na kraju n. p.

a) Za ustnimi: věra, svěst, svět, běs, běg — pěsma, pěna, město, měh.

b) Za jezičnimi: něm, nědro, lěpota, lěto, lěnost, rěka, rěpa, rěč.

c) Za zubnimi: dělo, děd, děvojka, tělo, těsto, těsnoća. — S glasom ovim *ě* mogu se jezični i zubni glasi stopiti, ter tako izgovoriti, kano da bi sa *j* pomehčani bili n. p. djed, njem, ljepota, ljenost.

d) Za žumborećimi: zěnica, sěme, sěkira, sěver, cěna i ostala.

e) Na kraju n. p. gdě, nigdě, svagdě, ovdě.

Pazka 3. Med *ć* i *tj* ta je razlika: da se *ć* na početku, srědini i na kraju pisati može; n. p. ćut, ćutenje, — reći, vući, sěći, dići, srěća — već, cić, prišć; — *tj* pako samo na srědini u proizvodjenih (derivatis) rěčih n. p. platja, bratja, světja, srětja.

Digitized by Google

Pazka 4. Slavonci i Dalmatini pisali su već od davna *dj*, *lj* = ch, lj, nj; a Horvati Zagorci dy, ty, ly, ny; zato hte lahko naravne glase dj, tj, lj, nj čitati: samo u slědećih nemogu se mnogi uvěžbati:

ć	glasi	kano	slavon.	ch	horv.	ty
č	—	—	—	cs	—	ch
š	—	—	—	sh	—	sh, ss
ž	—	—	—	x	—	s.

Ova četiri pismena ćine se pervim pogledom težka; ali ništarmanje, tko ih samo malo pozorniim okom promotri, i njim se priuči, vidiť će: da su naravnia, prostia i mnogo laglja; nego slavonska i horvatsko-zagorska, K tomu, něka svaki još promisli: da su slavonska i horvatsko-zagorska jednostrana; europejsko-ilirska pako obćinska i k slozi vodeća, a svaka jednostranost je samo slozi protivna.

3. *Proměna Samoglasnikov.*

a prelazi u *o* n. p. sta-nem, sto-jim.

a — - *e* za mehkimi glasi n. p. maz-ati, maž-em, plak-ati plač-em, pis-ati, piš-em, glod-ati, glodj-em i t. d.

o — - *a*: lom-im, lam-ati; bod-em, bad-ati, rod-im, radj-ati.

o — - *e* osebujno za mehkimi glasi n. p. krajem, mužem, mačem, grošem, smudjem, kraljem, panjem, naše, vaše, moje, tvoje.

Digitized by Google

o produženi měnja se na *u* što se pri 7 padežu ženskoga spola drugoga i tretjega sklonjenja zgadja n. p. ženom i Zagorsko ženum i ženu, — češki ženau — poljski żeną, složi slovensko ženó ili ženój — kost, kostjom — zagorski kostjum i kostju — poljski kością i slovensko kostjó ili kostjój.

u měnja se na *i* n. p. sluh, slušati, slišati, žudim, ožidati, budem, bidnem, i t. d.

e — na *o* u glagoljih (verbis) i imenih iz njih izvedenih n. p. ležim, položiti, loža, ložnica.

e — na *i* n. p. čekam očikati, tepsti natipati, teći ticati, metnem, mitjem, mesti izmitati i t. d.

4. *Proměna suglasnikov.*

Suglasnici istoga reda imaju veliku srodnost med sobom; a někoji jednoga reda imadu srodnost opet s drugimi.

I. *Suglasnici ustni:*

v, f, b, p, m

měnjaju se medju sobom n. p. *farba* i češka rěč *barva* — *upati* i *ufati* — *mnogo* i *vnogo* i *fnogo*, — *tamnica* i *tavnica* — Horvat i stranjska rěč Kro*b*at, složi har*v*atske i Karpatske gore, *p*čela, češki *v*čela, slovenski č*b*ela i č*m*ela. — *B*enetke *V*netke i *M*letke, složi *Be-*

Digitized by Google

netačka ulica u Zagrebu, *V*enetčani i *M*letčani.

v prelazi takodjer u *h* n. p. vlače i hlače, hlačice, *v*nogo i *h*nogo, *v* visinu i *h* visinu. Pogledaj Danicu Ilirsku 1835. br. 3. str. 10. gdě polag zagorskoga naréčja ovako stoji: „Onda podigne oči *h* visinu.“ Za ustnimi glasi *v*, *b*, *p*, *m* umitju Iliri često, kano i Rusi jezični glas *l*, koj se sa slědećim *ja* u *lja*, sa *je* u *lje*, sa *ji* u *lji*, a sa *ju* u *lju* staplja:

1) na kraju u samostavnih imenih n. p. zemlja, čaplja, sablja — grablje, zdravlje, koplje — kervlju.

2) pridavnih imenih n. p. kravlji, pervlji.

3) u glagoljih n. p. zobljem, življeti (živěti).

Puzka. Bolje bi věndar bilo, da se zubni glas *l* svagdě bez razlike neumitje.

II. *Suglasnici jezični*

l, *n*, *r*,

měnjaju se uzajemno med sobom n. p. V*e*netčani i M*l*etčani — m*n*ogo i m*l*ogo — p*l*ebanuš i p*r*ebanuš — k*r*ik i k*l*ik — p*r*epelica i p*l*epelica.

l pretvara se takodjer na *u* u srědini; n. p. *dlg* *dug*, *vlk* *vuk*, *plk* *puk*, *vleći* *vući*; kadkad pako a najpače na kraju, osebito věndar u pričastju (participio) pretvara se *l* na *o* n. p. bi*l*, bi*o*, pital i pita*o*, — pisa*l* i pisa*o*, govori*l* i govori*o*, i ostala.

III. *suglasnici zubni*

d, *t*,

pretvaraju uzajemno, a zatim

Digitized by Google

d prelazi u *dj*: n. p. graditi, gradjen,
roditi, rodjen
raditi, radjen
suditi, sudjen.
t — — *tj* platiti, platjen
světiti, světjen
mlatiti, mlatjen
zlatiti, zlatjen

IV. *suglasnici žumboreći*
z, *s*, *c*,
z prehadja u *ž*: n. p. vitez vitеže,
knez kneže
mazati maž-em
kazati kaž-em
rězati rěž-em
s — — *š*: pisati piš-em
brisati briš-em
kresati kreš-em
plesati pleš-em.
c — — *č*: otac otče
micati mič-em
ovca ovčar
lonac lončar
zec zečji, ili produženo
zajec zaječji.

V. *suglasnici gerlački*
g, *j*, *h*, *k*,
pretvaraju se uzajemno jedan u drugoga, n. p.
*h*otěti, *h*těti *k*těti
*k*dě, *k*adě *g*dě
*k*ći i slovenski *h*ći
*k*to (tko) i *g*do.

Digitized by Google

Zatim se *g*, *h*, *k* měnjaju na *z*, *s*, *c*, koja se opet polag gori navedenoga priměra (br. IV.) u *ž*, *š*, *č* na dalje pretvoriti mogu, n. p.

g na *z*, a *z* na *ž*:	Bog,	Bozi,	Bože,
	drug,	druzi,	druže,
	rog,	rozi,	rože.
h na *s*, a *s* na *š*:	duh,	dusi,	duše,
	kruh,	krusi,	kruše,
	vlah,	vlasi,	vlaše,
	grěh,	grěsi,	grěše.
k na *c*, a *c* na *č*:	puk,	puci,	puče,
	rak,	raci,	rače,
	junak,	junaci,	junače,
	vuk,	vuci,	vuče.

„Nisu vuci stekli po porucih, i t. d.“
Priměčje.

Odtuda se dakle vidi, da pismena *ž*, *š*, *č* svoj bližnji koren imaju u *z*, *s*, *c*, premda se ova kadkad u izpeljivanju koje rěči više nigdě nenahadjaju, nego se čini kak da bi g, h, k nesrědstveno skakala na *ž*, *š*, *č*, n. p.

mahati,	— ,	mašem,
skakati,	— ,	skačem:

Prispodobi věndar *mah* i *skok*, koja u višebrojniku *masi* i *skoci* imaju; prispodobi nadalje naravsko i još neumětno izgovarenje dětinsko u takovih rěčih.

Kadagod se *z*, *s* nahadja pred pomehčanimi suglasnici *dj*, *tj*, *č*, *lj*, *nj* vekšinom se pomekša na ž, š, n. p.

grozd,	groždje
pustiti,	puštjati

Digitized by Google

iskati, iščem
poslati, pošljem
smerznuti, smeržnjen
pritisnuti, pritišnjen.

Ovo biva takodjer u različnih rěčih, ako slědeća rěč mehkim suglasnikom *nj* počimlje, n. p. ž njega ex illo,
š njim cum illo.

Ovdě se može upaziti, da se pismena *b*, *d*, *g*, *z*, *ž* ako stoje pred tvrdimi, *k*, *s*, *t* u prostom govoru rado na tverde *p*, *t*, *k*, *s*, *š* pretvaraju n. p.

ljub*ak*, ljup*ka*, ljup*ko*,
rob, rop*stvo*,
her*bat*, her*pta*,
slad*ak*, slat*ka*, slat*ko*,
pod*kov*, pot*kov*,
niz*ak*, nis*ka*, nis*ko*,
težak, teška, teško.

A uzajemno pak tverde *k*, *s*, *t*, na mehke *g*, *z*, *d* ako pred mehkimi stoje, n. p.

na město k Bogu *veli se* g Bogu
„ „ k dědu „ „ g dědu
„ „ s Bogom „ „ z Bogom
„ „ s dědom „ „ z dědom;

tako iz rěči *svat*, svatba, veli se svadba.

Ovo je dalo povod, da su někoji pisci za g. Vukom Stefanovićem, prezirajući bližnje korene rěčih, ovako i pisati počeli; mi věndar sudimo, da se ovakovim pisanja načinom nauk istoga jezika preveć obtežčava, ter zato da je bolje ovakova pretvaranja u pismu tak često nepotrěbovati.

Digitized by Google

Pred slovkom *ti* nesveršenoga načina (infinitivi) mĕnja se *d*, *t* i *z* u *s*, n. p.

vedem, vesti
predem, presti
vezem, vesti
metem, mesti.

Za gerlačkimi *g*, *h*, *k* mĕnja se slovka *ti* nesveršenoga načina u *ći*, *g* pako i *k* odhite se; n. p.

mogu	moći	(ne mogti)
tečem	teći	(ne tekti)
legnem	leći	(ne legti)
dignem	dići	(ne digti)
sĕčem	sĕći	(ne sĕkti).

Gerlački glas *h* imade srodnost sa ustnimi glasi *f*, *v* i *m*; tako se preměnja

h u *f*: hvala i fala
uhvatiti i ufatiti.

h u *v*: muha i muva
buha i buva,
ruho i ruvo,
puhati i puvati,
suh i suv,
kruh i kruv,
marha i marva.

h u *m* u 6. padežu višebrojnika n. p.

U Runjanskim zelenim šljivicim, na mĕsto: u Runjanskih zelenih šljivicih. U gorispomenutom narodnom priričju nestoji: nisu vuci stekli po porucim; nego po porucih, kako i mora biti. Imade takov primĕr i kod

Digitized by Google

Rúsah n. p. po goram, na město (polag pravila): po gorah. Vidi *Lehrgebäude der Russischen Sprache von Anton Jaroslav Puchmayer. str. 4.*

h prelazi u *j*: n. p. směh i směj, smějati se, na město směhati se — Mihalj, Mijo, Mijat.

H se u někih stranah Ilirie tako slabo zgovara, da ga je posve malo čuti; i to je uzrok, da ga G. Vuk Stefanović i mnozi drugi nepišu: ali se za mnoge dvojmbe ukinut pisati mora ili ga gdo zgovara ili ne, n. p. hòra (vrěme) i orah, puhati, mahati, herdja, puh, muha, ruho i ostala. Piše n. p. G. Vuk Stefanović u svojoj Grammatici str. XXXIII.

Praa ima, al olova nema,
zatim:
U zlu ruu u kožuu,
na město:
Praha ima, al olova nema,
U zlu ruhu u kožuhu.

5. *O Naglasku.*

Iliri imaju dva poglavita naglaska (accentus), *kratki* i *dugački*. Za kratki glas potrěbuje se znak (`), t. j. ravni potezac od lěva na desno doli potegnjen, i stoji nad onimi glasi, koji se tak oštro izgovaraju, kano da bi dva jednaka suglasnika slědila, n. p. ràna (ranna), gràd (gradd, tuča), pìtati (pittati), hìtati (hittati) i t. d.

Dugački naglasak je ~~dvojstruk~~, *oštri* i *zavinjeni*. Oštri se zabilježuje (´), a zavinjeni

Digitized by Google

(^). Obadva se izgovaraju tako, kak da bi dva samoglasnika bila: ali *oštri izgovara se krěpkim i pomalo padajućim glasom*, dakle:

á, é, í, ó, ú izgovaraj *àa, èe, ii, òo, ùu.*

n. p. glás izgovori glàas, *vox.*
klás „ klàas, *arista.*
lúk „ lùuk, *arcus.*
vrát „ vràat, *collum.*
súd „ sùud, *vas*, i t. d.

Ovako se imaju znamenovati pokratjena zaimena, barem u onih padežih, gdě samo jednu slovku imaju, n. p. kí, ká, kó, má, tvá, svá, mú, tvú, svú i t. d.

Zavinjeni pako izgovara se takojer dugačkim glasom, *koi se iz slaba na krěpčie podiže i naglo pretergne.* Dakle

â, ê, î, ô, û izgovaraj *aà, eè, ii, oò, ụù.*

n. p. bân izgovori baàn, *Banus*
bôr „ boòr, *pinus*
sûd izgovori suùd, *judicium*
lûg „ luùg, *lixivia*
rûka „ ruùka, *manus*
dûša „ duùša, *anima*
sûša „ suùša, *siccitas*
glâva „ glaàva, *caput*
lûka „ luùka. *portus*

Sve ove znake moramo samo onda potrěbovati, kada bi nam drugač govor nerazumljiv biti mogal, n. p.

kùpiti *colligere*, kûpiti *emere*
pìtati *saginare*, pîtati *interrogare*

Digitized by Google

hìtiti	*projicere*,	hîtiti	*properare*
ùčimo	*doccamus*,	učîmo	*docemus*
lùk	*cæpa*,	lúk	*arcus*
tèžak	*gravis*,	težâk	*operarius*
sûd	*judicium*,	súd	*ras*
vrâta	*porta*,	vráta	*gen. sing. colli*
lûg	*lixivia*,	lúg	*lucus* i t. d.

Naglaski se izviše bez straha sumnjivosti govorenja tim manje potrěbovati imaju, jer se u našoj prostranoj Ilirii po različnih krajih rěči jako različnim glasom izgovaraju, tako n. p. rěč *danica* izgovaraju

Zagorci i Sloveni . . . . . daníca
Primorci u Istrii, Horvatskoj i Dalmacii dànica
Ostali Iliri . . . . . dànica.

Tak se mora razlučiti 2. padež višebrojnika u mužkom spolu od jedinobrojnika pervoga padeža n. p. jedan konj nemože toliko povući, koliko pet kónj ili kónj-ah. 12 měséc ili měsécih je više, nego jedan měsec — ja imadem samo jedan penez ili novac; a ti imadeš mnogo penéz, novác ili novácah. Istim načinom mora se naznačiti srědnjega spola drugi padež višebrojnika n. p.

selo, sél ili sél-ah;
kolo, kól ili kólah;
slovo slóv ili slóvah;
govorenje govorénj ili govorénj-ah i t. d.

Takodjer produžiti se ima ženskoga spola 2. padež višebrojnika n. p.

žena žén ili žén-ah
glava gláv ili gláv-ah,
krava kráv ili kráv-ah.

Digitized by Google

Zarad dugačkoga glasa razlučuje se 2. padež višebrojnika od 6. padeža višebrojnika; jerbo je u ovom glas kratak n. p. *što stoji u norinah ilirskih*; *čim se one razlučuju od norinah němačkih.* Pervi je i kratak; a drugi dugačak.

Od osam stránah govorenja.

6. Kakogod jezik slavjanski u obćem jednako sa latinskim: tako i naréčje ilirsko imade 8 stránah govorenja najmre:

I. Ime (*Nomen* das Nennwort).
II. Zaime (*Pronomen* das Fürwort).
III. Glagolj (*Verbum* das Zeitvort).
IV. Pričastje (*Participium* das Mittelwort).
V. Predlog (*Praepositio* das Vorwort).
VI. Prislov (*Adverbium* das Nebenwort).
VII. Veznik (*Conjunctio* das Bindewort).
VIII. Medmetak (*Interjectio* das Zwischenwort).

Od ovih su 4 perve strane preměnljive; doslědnje pako 4 nepreměnljive.

I.

O Imenu.

7. Ime je trojverstno:
A. Samostavno,
B. Pridavno,
C. Brojno.

A. *O Imenu Samostavnom.*

8. Samostavno (substantivum) znamenuje osobu, stvar ili vlastitost kakvu, koja sa-

Digitized by Google

ma po sebi u govorenju stajati može; n. p. človĕk, knjiga, razum, pamet, volja, mišljenje.

9. Ime samostavno jest trojverstno:

a) Vlastito (proprium). — K ovomu spadaju imena posebna ljudih, deržavah, varašev, sélah, měsecih, bregovah i potokah.

b) Občinsko (appellativum). — K njemu naleže sva imena, koja kakovu neizvěstnu osobu ili stvar znamenuju, t. j. takova imena, pod kojimi se mnoge osobe ili stvari razuměvaju i nahode, n. p. človĕk, kralj, varoš, knjiga i. t. d.

c) Skupno (collectivum). — Ovo već u jedinobrojniku množinu znamenuje, n. p. puk, narod, tersje, grozdje, ternje, bervje i mnoga druga.

10. Spolov imade tri: mužki, ženski i srědnji.

I. Mužkoga spola jesu sva imena pervoga sklanjanja na suglasnik izhadjajuća.

II. K ženskomu spolu naležе

a) Sva imena drugoga sklanjanja u pervom padežu jedinobrojnika na *a* dokončajuća se.

b) imena tretjega sklanjanja u drugom padežu jedb. na *i* izlažeća, n. p. kost, i, — zapověd, i, — rěč, i, — peć, i, — kerv, i, — berv, i, — i t. d.

III. Srědnji spol zavjima sva imena pervoga sklanjanja u pervom pad. jedb. na samoglasnik *o* i *e* sveršujuća se, n. p. dervo, meso, tělo — serdce, morje, govorenje, ganutje, trenutje.

Digitized by Google

Někoja su imena spola obćega (communis) t. j. koja jednim okončanjem mužki i ženski spol pokažuju, n. p. gerlica, može biti samac ili samica, tako isto lastavica, kobac (škanjac) prepelica i ostala.

11. Kako slavjanski jezik u obćem, tako i ilirsko naréčje imade tri broja: jedino, dvoji i višebrojnik. Dvojbrojnik je vlastitost slavjanskoga jezika n. p. oči, uši.

12. Kak svi drugi Slavjani, imadu i Iliri padežah 7, i jesu slědeći:

1. Imeniteljni (Nominativus).
2. Roditeljni (Genitivus).
3. Dateljni (Dativus).
4. Tužiteljni (Accusativus)
5. Zvateljni (Vocativus).
6. Skazateljni (Praepositionalis v. Localis).
7. Tvoriteljni (Instrumentalis v. Sociativus).

Pazka. Premda ova imena padežah nijsu sasvim razlogu našega jezikoslovja priměrna, jerbo su uprav latinska, ovdě vendar saderžana jesu zaradi lagljega porazuměnja.

Proměne padežah jesu većim dělom samoglasnici,

Suglasnici su samo *m* i *h*

Prirastak: *ov*, *ev*, *en*, *et*, *es*.

U slavjanskom jeziku imademo dva vlastita padeža, najmre: Skazateljni ili Městelni (Localis v. Praepositionalis), i Tvoriteljni, Orudeljni ili Družtveni (*Instrumentalis* v. *Sociativus*).

Digitized by Google

Lokal se nikada bez predloga (*praepositio*) netrèbuje.

Ako pri Sociativu nikakva nema predloga, Instrumental (Tvoriteljni) zove se, n. p.

Na bojišću s bratom mojim, branil·sam se mačem.

Sklanjanje imamo za mužki i srědnji spol jedno; a za ženski dva. Ova se poznadu iz 2-ga padeža jedinobrojnika.

I-ga sklanjanja 2. pad. izlazi na *a*.
II-ga — — — *e*.
III-ga — — — *i*.

Imena mužkoga i srědnjega spola děle se na primer tverdoga, i mehkoga dokančanja.

Tverdoga dokančanja imena mužkoga spola izlaze u 5. pad. jedb. na *e*; mehkoga na *u*; — u 7. pad. jedb. izhadjaju tverda na *om*, mehka na *em*; — u 2. pad. višebrojnika sveršuju se tverda na *ov*; — mehka na *ev*; — u 3. pad. višeb. dokančaju se tverda na *om*; mehka na *em*.

Tretji padež jedb. iliti Dateljni jest jednak sa šestim iliti Predložnim po svih spolih i sklanjanjih.

Srednji spol imade tri padeža, t. j. Imenit. Tužiteljni i Zvateljni iliti 1. 4. i 5. jednaka u jedino- i u višebrojniku; ženski spol samo u višebrojniku.

Pri mužkih imenih razlikuju se *životna ilili dušna* (*animata*, lebende), od *bezživotnih* ili *bezdušnih* (*inanimata*, leblose); *životna* imadu 4. ili Tužiteljni padež jednak sa drugim iliti Roditeljnim, *bezživotna* Tužiteljni jednak Imenitelјnomu.

Digitized by Google

Někda je bil 4. padež jednak sa pervim; tomu se još trag nalazi; tako n. p. vele Horvati Zagorci: „za *muž* (na město „za *muža*“) iti.“ Na isti način vele Rusi i Poljaci. Vidi *Lehrgebäude der Russischen Sprache von Anton Jaroslav Puchmayer* str. 207. onda *Polnische Gram. von G. S. Bandtke* str. 66. 67.

13. Kratki pregled sklanjanjih imen samostavnih

Jedinobrojnik.

	I.		II.	III.
	tverda	*mehka*		
1.	—, *o*	—, *e*	*a*	—
2.	*a*	*a*	*e*	*i*
3.	*u*	*u*	*i*	*i*
4.	—(*a*), *o*	—(*a*), *e*	*u*	—
5.	*e*, *o*	*u*, *e*	*o* (*e*)	*i*
6.	*u*	*u*	*i*	*i*
7.	*om*	*em*	*om* (*um*, *ú*)	*iom* (*jum*, *ju*, *i*)

Dvojbrojnik.

1. 4.	*a*	*e*	*i*
2. 6.	—	*uh*	*iuh*
3. 7.	*ima*	*ama*	*ima*

Višebrojnik.

1.	*i*, *a*	*i*, *a*	*e*	*i*
2.	— *ah* (*ov*), — *ah*	— *ah* (*ev*), — *ah*	— *ah*	*ih*
3.	*om*	*em*	*am*	*im* (*ěm*, *jam*)
4.	*e*, *a*	*em*	*e*	*i*
5.	*i*, *a*	*e*, *a*	*e*	*i*
6.	*ih*	*ih*	*ah*	*ih* (*ěh*, *jah*)
7.	*i*	*i*	*ami*	*mi* (*jami*)

Digitized by Google

Sklanjanje I.

14. K priměru pervomu sklanjanja pervoga naleže sva imena mužka, koja se na tverdi suglasnik dokančaju; a srednja, koja se sveršuju na *o*: golub, junak, stol, mozak, razum, stado, selo.

a) *Priměr tverdoga dokančanja.*

		Mužka		Srědnja.
		životna,	bezživotna.	
Jedb.	1. Nom.	jelen,	perst,	selo.
	2. Gen.	jelena,	persta,	sela.
	3. Dat.	jelenu,	perstu,	selu.
	4. Acc.	jelena,	perst,	selo.
	5. Voc.	jelene,	perste,	selo.
	6. Præp.	o jelenu,	perstu,	selu.
	7. Soc.	jelenom,	perstom,	selom.
Višb.	1. Nom.	jeleni,	persti,	sela.
	2. Gen.	jelén – $\frac{ah}{ov}$,	perst – $\frac{ah}{ov}$,	sél – ah.
	3. Dat.	jeleňom,	perstom,	selom.
	4. Acc.	jelene,	perste,	sela.
	5. Voc.	jeleni,	persti,	sela.
	6. Præp.	o jelenih,	perstih,	selih.
	7. Soc.	jeleni,	persti,	selí.

K priměru drugomu pervoga sklanjanja spadaju sva imena mužka izhadjajuća na mehki suglasnik t. j. na j, lj, nj, dj, c, ć, č, š, ž; — a srědnja na *e*: kralj, panj, konj, smudj, otac, kraljić, mač, miš, muž, nož, polje, morje, govorenje, serdce, mišljenje, i t. d.

Digitized by Google

b) *Priměr mehkoga dokančanja.*

			Mužka		Srědnja.
			život.	bezživot.	
Jedb.	1.	Nom.	kralj,	nož,	polje.
	2.	Gen.	kralja,	noža,	polja.
	3.	Dat.	kralju,	nožu,	polju.
	4.	Acc.	kralja,	nož,	polje.
	5.	Voc.	kralju,	nožu,	polje.
	6.	Præp.	o kralju,	nožu,	polju.
	7.	Soc.	kraljem,	nožem,	poljem.
Višeb.	1.	Nom.	kralji,	noži,	polja.
	2.	Gen.	králj-$^{ah}_{ev}$,	nóž-$^{ah}_{ev}$,	pólj-ah.
	3.	Dat.	kraljem,	nožem,	poljem.
	4.	Acc.	kralje,	nože,	polja.
	5.	Voc.	kralji,	noži,	polja.
	6.	Præp.	o kraljih,	nožih,	poljih.
	7.	Soc.	kraljí,	noží,	poljí.

Pazke občinske.

Imena mužka dokančajuća se na *c*, *k*, *h*, *g*, i *z* měnjaju u 5. pad. jedb.

c	i	k	na	č
		h	—	š
z	i	g	—	ž;

u višebrojniku pako u 1-om 6. i 7-om pad.

k	na	c
h	—	s
g	—	z, n. p.

Jedb.	1.	otac,	junak,	duh,	vrag,	vitez.
	5.	otče,	junače,	duše,	vraže,	viteže.

Digitized by Google

Višb. 1. junaci, dusi, vrazi.
6. o junacih, dusih, vrazih.
7. junací, dusí, vrazí.

Imena na *ar, er, ir, ur* sveršujuća se imaju 5. padež na *u*, n. p. gospodar gospodaru, pastir pastiru i t. d.

Car i knez mogu se sklanjati kano i mehka imena; to jedino je paziti, da knez imade u 5. pad. kneže.

Sin imade *e*, i *u*: sine i sinu.

Pervi padež višebrojnika izlazi na *i*; mnoga vĕndar imena jedne i dviuh slovkah mužka dobivaju izvan narednoga svoga premenjanja prirastak

a) tverdoga dokančanja *ov*, n. p. sokol sokolovi, golub golubovi, duh duhovi, kotal kotlovi i t. d.

b) mehkoga dokančanja *ev*, n. p. kralj kraljevi, nož noževi, mač mačevi, stric stricevi.

Imena narodna na *in*, n. p. Serbljin, Bugarin, Turčin, gube u svih padežih višb. *in*, n. p. Serblji, Bugari, Turci.

Padež 2. višeb. biaše kod starih Slavjanah jednak s pervim pad. jedb. s tom vĕndar razlukom: da se je poslĕdnja slovka u 2. pad. višeb. produživala. Vidi *Dobrovskoga „Instit. ling. Slavicae dialecti veteris.* str. 472. U horvatsko-zagorskom naréčju zaostali su takodjer još nĕkoji takovi padeži n. p. brojiti *penéz* — mi imademo mnogo *kónj* — tomu je već pet *mĕsĕc*. Danas pomehčuje većja strana Ilirah

Digitized by Google

stari padež sa slovkom *ah* ili *ih*; gornji Iliri pako, kakti Krajnci, Koruši, Stajerci i Horvati Zagorci pomehčuju imena tverdoga dokančanja sa *ov*; mehkoga sa *ev* kakono već gori u priměru pokazano stoji. Da i ostali Iliri gorirečeno dokančanje na *ov* i *ev* imadu, pokazuje starinska pěsma, koju *Kalančić* pod imenom „*Košutice*“ na str. 65. svojih *fruct. aut.* donosi:

„Davaô mi je devet kljúčev
Da otvaram devet grad*ov*.“

Zatim vidi *Kačića* str. 7. beč. izd. 1836.

„Blagoslov jim (Slavjanom) još ostavi
Marta, Jova i Plutona,
Svojih *bogov*, koje slavi.“

Najobičnе se pomehčuju imena u 2. padežu višeb. sa *ah**); nalazi se věndar iménah i na *ih* n. p. gost gostih, cerv cervih, mrav mravih, měsec měsecih, dinar dinarih, groš groših, forint forintih, i o. — Gděkoja imaju i na *ah* i na *ih* n. p. pet putah i putih, kesten kesténah i kesténih.

Imena srědnjega spola odhitavaju u 2. pad. višeb. samoglasnik, n. p. sél, líc i t. d. — Ako bi pako po odhitjenju samoglasnika dva

*) Serbljі, mnogi Slavonci i Dalmatini poradi slaboga na kraju glasa *h*, izpuštjaju ga i u pisanju. Ništanemanje stoji u Cernogorskom Kalendaru lěta 1835 na str. 55. ovako: „Ovamo (bolje ovdě) u narodu kod svěh suščestvitelјnih (samostavnih) iménah u roditelјnom množestvonom na kraju čuje se *h*; dakle Serbljі (kakono u obćem ilirski jezik) imadu rěčih, gdě bi se *h* izgovaralo.“ Dimitria Milaković Cernogorski narodni Sekretar.

Digitized by Google

suglasnika na kraju bila, med takove se umetne samoglasnik *a* n. p. serdce serdác, dobro dobár; — ili im se još pridade pomehčiteljna slovka *ah* ili *ih* n. p. govorénj-$\frac{ah}{ih}$, kraljestvo-$\frac{ih}{ah}$.

Padež 3. višebrojnika tverdoga dokančanja izlazi na *om*; a mehkoga na *em* u mužkom i srédnjem spolu. — U prostom govorenju pomèšal se je dvojni broj sa višebrojnikom; tako se n. p. višje putah veli u 3. 6. i 7. padežu na *ima: jelenima*, *kolačima*, sokolovima, poljima, imenima, selima, veslima, što je i G. Vuk *Stefanović* u svojoj slovnici str. XXXVII. poprimio, metnuvši pravilna dokančanja pod iznimku. Ali ovo su bludnje, koje nemogu za pravilo služiti. Mi moramo, ako neželimo tumarati po mraku, takova pravila iznajti, koja se sa občinskim duhom slavjanskoga jezika sudaraju. Dokančanja *om* i *em* u 3. pad. višeb. odgovaraju občinskomu pravilu slavjanskoga jezika; tako n. p. čitam u Katančića *fruct. aut.* str. 57:

„Ja moje pèsme dadoh kod
Valpove jurva *volarom*.“

Tako čitam i u Kačiću str. 10.

„Ode (Agron) protiva *Etolom*“
„I sa svom vojskom pridruži Rimljanom“
„Suprot Etolom i Lacedemonom.“

I kod Vitezovića Oddil. Sig. str. 44.

„Da moram svim *lètom*
na spomen ostati.“

I u Dositejevoj Bukvici str. 16.

„*Starcem* je žao, što su ostarili.“

Digitized by Google

Padež 6. višeb. mužkoga i srědnjega spola izlazi svagda na *ih* (ěh) (*im* i *ima*, to je nepravilno, vidi §. 4. Proměna suglasnikov: *h* prelazi u *m*.)

Padež 7. višeb. izlazi na *i* (dugački); někoja se i na *mi* dokančaju n. p. mužmi, ljudmi. — Ovdě se opet vidi potrěbno spomenuti; da dokančanje *ima* dvojnomu prinaleži broju.

Člověk nema u višeb. kano u cerkvenoslavjanskom naréčju: člověci; nego 1. ljudi, 2. ljudih, 3. ljudem (ljudma to je dvojni broj) 4. ljude i ljudi, 6. o ljudih, 7. ljudmi.

Dan imade u 2. pad. dana, dne i dneva i t. d.; u višebrojniku: 1. dni, dani, dnevi, 2. dán, dánah, dnih, dnevov i t. d. Dan imade, kad se sastavi sa *pol* u 2. pad. dne n. p. *poldne*. U Serbii se veli: u oči Gjurgjeva dne, i u 6. pad. o Gjurgjevu dne.

Někoja imena srědnjega spola, koja vrěmenom rastu, dobivaju od 2. pad. jedb. počemši po svih drugih prirastak *en*; a někoja *et*.

a) Imena rastuća na *me* dobivaju prirastak *en*, n. p. vrěme vrěmena, sěme sěmena, těme těmena, vime vimena, brěme brěmena i t. d.

b) Imena mladih živinah, koja se na *be*, *če*, *će*, *le*, *ne*, *re*, *se*, *te* dokančaju, dobivaju prirastak *et*, n. p. ždrěbe ždrěbeta, june juneta, zvěre zvěreta, gušće gušćeta, pišće pišćeta, tele teleta, prase praseta, děte děteta i t. d. Sva ova imena sklanjaju se u ostalom kroz sve padeže pravilno polag pervoga sklanjanja, iznemi věndar *dělc*, koje se u

Digitized by Google

višebrojniku skupno potrěbuje, kakti *dětca*, *dětcc* i t. d. *)

c) Imena: tělo, čudo, nebo, kolo, drěvo, uho i oko, dobivaju u višebrojniku prirastak *es*, n. p. tělesa, čudesa, nebesa, kolesa, drěvesa, ušesa, očesa.

Sklanjanje II.

15. K sklanjanju drugomu naleže sva imena ženskoga i někoja mužkoga spola na *a* izhadjajuća: žena, duša, glava, ruka, noga, krava, sluga, vojvoda, budala i ostala.

Jedb.	1. Nom.	žena
	2. Gen.	žene
	3. Dat.	ženi
	4. Acc.	ženu
	5. Voc.	ženo
	6. Præp.	o ženi
	7. Soc.	ženóm (um, ú).
Višeb.	1. Nom.	žene
	2. Gen.	žén-ah
	3. Dat.	ženam
	4. Acc.	žene
	5. Voc.	žene
	6. Præp.	o ženah
	7. Soc.	ženami.

*) U někojih stranah se ova imena u višebr. nikada nepotrěbuju, nego se město njih uzimlje višebr. mužkih imenah na *ić* i *ac*, n. p. telić, junac, višeb. telići, junci; — ili se pako na *ad* izgovaraju i skupno potrěbuju; n. p. telad teladi i t. d.

Digitized by Google

P a z k c.

Imena sveršujuća se na *ga*, *ha*, *ka* pretvaraju izvan narednoga sklanjanja, u 3. i 6. pad. jedbr.

	g	na	z
	h	—	s
	k	—	c
1.	Knjiga,	muha,	ruka
3. 6.	Knjizi,	musi,	ruci.

Imena na *ca* imadu u 5. pad. *e*, n. p. Oj Marice, Katice, Anice, Ljubice!

Padež 2. višeb. odbacuje poslednji samoglasnik, i produžuje predzadnju slovku, ili ju još sa slovkom *ah* pomehča, n. p. za pet rán-ah Isusovih. Od iztočnih stráu-ah.

Imena, koja pred zadnjim samoglasnikom dva suglasnika imadu, umitju zavolju lagšega zgovaranja med takove samoglasnik *a*, ili jih još sa *ah* pomehčaju, n. p. puška pušak-ah, kruška krušak-ah, črešnja (trěšnja) črešánj-ah.

Ol se prodji gusal i pěvanja
Kačić str. 4.

Zvězda nima věndar u genit. višeb. zvězad nego zvězd, ili zvězdah.

U někojih stranah *Velike Iliric* imadu običaj ovakove rěči sa slovkom *ih* umehčavati bez svakoga umetavanja samoglasnikov n. p. puških, kruških, črešnjih, guslih, smokvih, što věndar sasvim malo uvaženje zaslužuje.

S k l a n j a n j e III.

Ovamo spadaju imena ženskogu spola u 1. pad. jedb. na suglasnik; a u 2. na samoglasnik *i* izlazeća.

Digitized by Google

Jedb.	1. Nom.	zapověd
	2. Gen.	zapovědi
	3. Dat.	zapovědi
	4. Acc.	zapověd
	5. Voc.	zapovědi
	6. Præp.	o zapovědi
	7. Soc.	zapovědjom (jum, ju).
Višeb.	1. Nom.	zapovědi
	2. Gen.	zapovědih
	3. Dat.	zapovědim (ěm, jam).
	4. Acc.	zapovědi
	5. Voc.	zapovědi
	6. Præp.	o zapovědih (ěh, jah)
	7. Soc.	zapovědmi (jami).

P a s k e.

Mati (ili Mat) i *Kći* primaju u 2. i u ostalih padežih slovku *er*; u ostalom sklanja se mati polag II-a; kći pako polag III. sklan.

Jedb.	1. Nom.	mati,	kći (zlo kćer)
	2. Gen.	matere,	kćeri (zlo kćere)
	3. Dat.	materi,	kćeri
	4. Acc.	mater,	kćer
	5. Voc.	mati!	kći!
	6. Præp.	o materí,	kćeri
	7. Soc.	materom (um,ú)	kćerjom(jum,jú)
Višeb.	1. Nom.	matere,	kćeri (ne kćere)
	2. Gen.	mater-ah,	kćerih
	3. Dat.	materam,	kćerim (jam)
	4. Acc.	matere,	kćeri
	5. Voc.	matere!	kćeri!
	6. Præp.	materah,	kćerih (jah)
	7. Soc.	materami,	kćermi (jami).

Digitized by Google

Imena izhadjajuća u 1. pad. jedb. na al (ao), n, d, t, slěvaju se u 7. pad. jedb. sa slědećim *j* u lj, nj, dj, tj; i ako pred ovakvimi *s* stoji, takov se u *š* preobražuje n. p. misal mišljom (jum, ju), zelen zelenjom (jum, ju), zapověd zapovědjom (jum, ju), postat postatjom (jum, ju).

Imena sveršujuća se na v, b, p, primaju takodjer za takovimi u 7. pad. jedb. glas *l*, koi se sa *j* u *lje* slije, n. p. zob zobljom (ljum, lju) — kerv kervljom (ljum, lju) — kap kapljom (ljum, lju). — Pri onih imenih, koja su sa *j* jurve pomehčana, blagoglasja radi izpuštja se slědeći *j* n. p. pogibelj pogibeljom (ljum, lju) i t. d.

Dubrovčani, Serblji i Cernogorci imaju imaju takodjer 7. pad. na *i*.

O broju dvojnom.

16. Narav dvojnoga broja stoji u tom, da se on i bez priloženoga broja *dva*, *dvě*, *dva*, razuměva n. p. oči, uši.

Sklanjanje I.

	Mužka.	Srědnja.
1: 4.	jelena	polja
2. 6.	—	—
3. 7.	jelenima	poljima.

Pred *ima* měnja se

g	na	z
h	—	s
k	—	c.

Digitized by Google

n. p. rog, rozima.
duh, dusima.
vuk, vucima.

Kod nas se je već izgubil 2. i 6. padež dvojnoga broja spola mužkoga i srědnjega; samo ga još u Katančićevih *fruct. aut.* na str. 75. nalazim:

„Na glavi mu grozdja věnčac, oko' *lukuh* lista lančac."

Horvati Zagorci saderžali su još u někojih rěčih stari dvojni broj spola srědnjega, tako vele n. p. dvě lětě, dvě drěvě.

Padež 3. i 7. izlazi u cerkveno-slavjanskom jeziku za tverdimi slovkami na *oma*; a za mehkimi na *ema*. — Slovenci u Štajeru, Krajnskoj i Koruškoj zaderžali su još taj padež na *oma* i *ema*, gdě ga mi na *ima* trěbujemo.

Sklanjanje II.

Dvojni broj se je još najbolje po svih slavjanskih naréčjih u ženskom spolu 2-ga i 3-ga sklanjanja zaderžal.

1. 4. noge, ruke
2. 6. noguh, rukuh
3. 7. nogama, rukama.

Podaj rukama, pak traži nogama.

Prirěčje.

Sklanjanje III.

1. 4. oči, uši
2. 6. očiuh, ušiuh
3. 7. očima, ušima.

Digitized by Google

Obilnia o dvojnom broju vidi „*Dobrorsky Instit. lingvae Slavicae dialecti veteris.*“ str. 512.

B. *O imenu pridavnom.*

17. Imena pridavna (adjectiva) jesu dvojverstna.

I. Koja znamenuju kakvoću predmetov na pitanje *kakov?* — i ova su dvojverstna:

a) koja pokazuju kakvo je što n. p. dobar človĕk, zelen list, šarena ptica, i ostala.

b) koja pokazuju oda šta je što n. p. dervena kuća, sreberna žlica, zlatan lanac, i t. d.

II. Koja vlastitost predmetov znače, i ova su na pitanje: čiji, čija, čije, takodjer dvojaka:

a) znamenujuća vlastitost predmetov na jednu osobu spadajućih n. p.

1. na *ov*, *ova*, *ovo:* Petrov, a, o
Ivanov, a, o, Kovačev, a, o
2. na *in*, *a*, *o*, ženin, a, o, Nikolin, a, o, majkin, a, o, i t. d.

b) znamenujuća vlastitost predmetov čĕlomu spolu ili versti naležećih n. p. mužki, ženski, človĕčanski, slavenski, nĕmački, gerčki, latinski i t. d.

Sklanjanja pridavnih imĕnah.

18. Imena pridavna gledeć na sklanjanje jesu dvojverstna:

a) na suglasnik:
zdrav, zdrava, zdravo.

b) na samoglasnik dugački:
zdraví, zdravá, zdravó.

Digitized by Google

K pervomu spadaju sva imena privlaštjujuća (possessiva) na ov, ova, ovo, i na in, ina, ino: popov, a, o, ženin, a, o, majkin, a, o, i ostala na suglasnik izhadjajuća: gotov, vesel, žalostan i t. d.

Ova se sklanjaju u jedinobrojniku kano samostavna imena.

Padež 7. jedb. mužkoga i srědnjega spola izlazi na *im*: zdravim, kraljevim, popovim.

Padež 7. višeb. kano i samostavna na *i*. Ostala se sklanjaju kano i pridavna n. p.

Obraz A.

	Mužk.	sréd.	ženska.
Jedb. 1.	zdrav,	o,	zdrava
2.	zdrava		zdrave
3.	zdravu		zdravi
4.	zdrav		zdravu
6.	zdravu		zdravi
7.	zdravim	(ěm)	zdravom (um).
Višeb. 1.	zdravi,	a,	zdrave
2. 6.		zdravih	(ěh)
3.		zdravim	(ěm)
4.	zdrave,	a,	zdrave
7.	zdraví		zdraví.

Obraz B.

	Muž.	Sréd.	Žens.
Jedb. 1.	zdraví,	ó,	zdravá.
2.	zdravoga		zdrave.
3.	zdravomu		zdravoj.
4.	zdraví,	ó,	zdravu.

Digitized by Google

	6.	zdravom	zdravoj.
	7.	zdravim (ěm).	zdravom (um).
Višb.	1.	zdravi, a,	zdrave
	2. 6.		zdravih (ěh)
	3.		zdravim (ěm)
	4.	zdrave, a,	zdrave.
	7.	zdravimi (ěmi).	

Padež 4. jedb. mužkoga spola, kada se k živućim imenom pridaje, jest jednak s 2-im n. p. *viděl sam velikoga člověka;* bežživotna imadu 1. i 4. pad. jednak, n. p. *donesi mi veliki nož.*

Imena pridavna u srědnjem spolu na *c* izhadjajuća nemaju 6. padež na *om*, nego na *em*: *vrući*, o *vrućem.*

Polag ovoga priměra sklanjaju se sva imena pridavna na *ski* i *ji*: poljski, morski, ovčji, zečji, mačji.

Dvojni broj izhadja u 2. i 6. pad. na *iuh*; a u 3. i 7. na *ima.* n. p. slěpiuh očiuh, gluhiuh ušiuh (blagoglasja radi, lěpše se veli slěpih, gluhih) slěpima očima, gluhima ušima, šantavima nogama, kljastima rukama.

Stupaj 2. (gradus comp.) postane, ako se k pervomu pad. mužk. spola na suglasnik izhadjajućemu *ii*, ili *ji* — *ši* ili *ejši*, *a*, *e* pridade; u tom slučaju prelazi *g* u *ž*, — *h*, u *š* — a *k* u *ć*: mili, milii, milejši; — dragi, dražji, dražejši, — tihi, tišji, gorak gorčji. Padež *ak*, *ek*, *ok* može se sa svim izhititi: uzak, užji, — dalek, dalji — visok, višji. — Dobar ima bolji; zal, a, o, gorji ili gorši;

Digitized by Google

velik, veći; mal, manji ili manjši; — dug, dužji; — star starii (ji), starejši. Ako se k drugomu stupaju slovka *naj* pridade, postane tretji stupaj iliti *Superlativus*: najbolji, najgorji, najveći, najmanji ili najmanjši.

C. *O imenu brojnom.*

19. *Jedan, jedna, jedno* sklanja se kano i zdrav, zdrava, zdravo.

Dva, dvě, dva, sklanja se slědećim načinom:

	Muž.	Sr.	Žen.
1. 4.	dva		dvě
2. 6.	dvih	(ěh)	(dviuh)
3. 7.	dvima	(ěma)	

Tri i četiri sklanja se ovako:

1. 4.	tri,	četiri
2. 6.	trih, (ěh),	četirih (ěh).
3.	trim, (ěm),	četirim (ěm).
7.	trimi, (ěmi),	četirimi (ěmi).

II.

O Zaimenu.

20. Zaime (*pronomen*) stoji na město imena samostavnoga; i jest dvojverstno: *zaime pridavno, i samostavno*, n. p. *ja, ti* jesu samostavna; a *taj, ta, to, — koji, koja, koje* jesu pridavna zaimena.

O b r a z C.

Jedb.	1.	taj,	to,	ta.
	2.	toga		té.

Digitized by Google

	3.	tomu	toj.
	4.	taj, to,	tu.
	6.	tom,	toj.
	7.	tim (těm)	tom (tum).
Višb.	1.	ti, ta,	te.
	2. 6.	tih (těh)	
	3.	tim (těm)	
	4.	te, ta,	te.
	7.	timi (těmi).	

Polag ovoga obraza sklanjaju se: ov ili ovaj, a, o; onaj, a, o; svaki (vsaki) a, o; kto (tko ili gdo), koga i t. d. Vas (ves ili sav) svega i koji, a, e imadu u 6. padežu na *em*: o svem, o kojem i t. d.

Kí, ká, kó, kóga, kómu, o kóm, jest pokratjeno iz koi, koja, koje, kojega i t. d.

21. *Obraz D.*

Jedb.	1.	on, ono,	ona
	2.	njega, (ga)	nje (je)
	3.	njemu (mu)	njoj (joj)
	4.	njega (ga)	nju (ju)
	6.	njem	njoj
	7.	njim	njom (njum)
Višeb.	1.	oni, ona,	one.
	2. 6.	njih (jih)	
	3.	njim (jim)	
	4.	nje (je)	
	7.	njimi.	

Za predlogom (*praepositio*) na početku, i kad samo stoji metje se cělo: njega, nje,

Digitized by Google

njemu, njoj i t. d., n. p. koga si viděl? — njega, nju. Od koga si dobil? — od njega, od nje. Pri kom si bil? — pri njem, njoj; — a u srědini metje se pokratjeno n. p. ja sam ga pital; — jučer sam ju oduril, a danas bi ju ogerlil i poljubil.

U starih knjigah nalazi se *njega*, *nju* za predlozi pokratjeno n. p. zanj', nanj', predanj i t. d.

Njiuh je 2. i 6.; a *njima* 3. i 7. padež dvojnoga broja.

O b r a z E.

22. Zaimena prisvojavajuća sklanjaju se kako god i pridavna, n. p.

Jedb.	1.	moj,	moje,	moja
	2.	mojega,		moje
	3.	mojemu,		mojoj
	4.	moj,	moje,	moju
	6.	mojem,		mojoj
	7.	mojim,		mojom (um)
Višb.	1.	moji,	moja,	moje
	2.	mojih,		
	3.	mojim,		
	4.	moje,	moja,	moje.
	6.	mojih.		
	7.	mojimi.		

Tako isto ide i naš, a, e; vaš, a, e, i t. d.

Moja pokratjeno má; tvoja pokratjeno tvá; mojega, tvojega, pokratjeno: moga, tvoga i t. d.

Digitized by Google

Pitajuća zaimena: *čiji, čija, čije?* sklanjaju se kako god i moj, moja, moje.

Kto (tko, gdo)? — za osobe; što (čto, kaj)? — za stvari, sklanjaju se ovako:

1.	kto?	čto (što, kaj).
2.	koga,	čega, česa, šta?
3.	komu,	čemu.
4.	koga,	što.
6.	o kom,	o čem.
7.	kim	čim.

Za predlozi nahodi se u starih knjigah. *zač? nač?* — na mĕsto za čto (što)? — na čto (što)? —

23. *Obraz samostavnih zaiménah.*

Jedb.	1.	ja,	ti	—
	2.	mene (me),	tebe (te),	sebe (se)
	3.	meni (mi),	tebi (ti),	sebi (si).
	4.	mene (me),	tebe (te),	sebe (se).
	6.	meni,	tebi,	sebi.
	7.	menom (mnom),	tebom,	sebom.

Višb.	1.	mi,	vi.	(kakti jedinobrojnik).
	2.	nas.	vas.	
	3.	nam,	vam.	
	4.	nas,	vas.	
	6.	nas,	vas.	
	7.	nami,	vami.	

Na početku, i za predložkom metje se: meni, tebi, sebi; a u srĕdini: mi, ti, si i t. d.

Nama, vama, to je 3. i 7. padež dvojnoga broja.

Digitized by Google

III. *O Glagolju.*

24. Glagolj (verbum) pokažuje, da něšto je, ili da se něšto čini; izjasnjuje anda stališ, u kojem se osoba ili stvar kakova budi u sadašnjem, ili prošastom vrěmenu nalazi, ili u budućem nalazila bude, n. p. jesam, nisam, bil sam, budem. —

25. Glagolji slavjanski dělaju se na šest načinov; privěšajuć najmre ka korenitoj slovki:

I. ti: pi-ti, sěs-ti, le-ći.
II. nuti: metnuti, ganuti.
III. ěti: viděti, živěti.
IV. iti: ljubiti, govoriti.
V. ati: pitati, mahati.
VI. ovati: kupovati, mirovati.

Od ovih, koji imadu u sadašnjem vrěmenu *am*; u nesveršenom *ati;* ili *im* i *iti* jesu sa svim naredni. Ostali glagolji zato su nenaredni; što u sadašnjem vrěmenu izlaze na *em;* a u nesveršenom na *ati* n. p. mašem, mahati; někoja izlaze u sadašnjem vrěmenu na *im;* a u nesveršenom na *ati* n. p. deržim, deržati; — někoja opet izhadjaju na *im* i *ěti* n. p. vertim, vertěti.

26. Iz goripostavljenih vidi se: da slavjanski jezik imade dva korenita vrěmena: *sadašnje vrěme* kažućega načina, i *nesveršeni način.* — Tko ova dva vrěmena znade, lahko može ostala izpeljati.

Digitized by Google

I. *Sadašnje vrěme.*

27. Iz sadašnjega vrěmena děla se:

a) zapovědajući način tako: da se ka korenitoj slovki u I-om sprezanju (conjugatio) preda slovka *aj* n. p. pit-am pit-aj, čit-am čit-aj; — u II-om i III-em sprezanju *i* n. p. plet-em plet-i, tres-em tres-i, metnem metni, ljub-im ljub-i, měr-im měr-i, derž-im derž-i. Pri onih, koja korenitu slovku na samoglasnik dokančaju, okrene se *i* na *j* n. p. pi-jem pi-j, sn-ujem sn-uj, kup-ujem kup-uj i t. d. — Někoji glagolji, koji korenitu slovku na k (č) i g (š) imadu, obratjaju u zapovědajućem načinu *k* na *c*; a *g* na *z* n. p. sěčem sěci; pečem peci; rečem (reknem) reci, vergnem verzi, legnem lezi i t. d.

b) Pričastje (participium) sadašnjega vrěmena děla se tako: da se ka korenitoj slovki u I-om sprez. prida *ajuć* n. p. pit-am pit-ajuć, čit-am, čit-ajuć; — u II-om, ako se korenita slovka na suglasnik dokanča *uć* n. p. plet-uć, tres-uć, rek-uć, piš-uć, diž-uć; ako li na samoglasnik *juć*, n. p. pi-juć, li-juć; izlazeća u sadašnjem vrěmenu na *ujem* dobivaju *ujuć* n. p. mil-ujuć, sn-ujuć, kup-ujuć i t. d. — u III-om sprezanju prida se ka korenitoj slovki *eć* n. p. měr-eć, derž-eć, vert-eć, ljub-eć.

II. *Nesveršeni način.*

28. Iz nesveršenoga načina děla se:

a) prošasto vrěme glagoljah kratkoga trajanja (brevis morae) tako: da se u I-om spre-

Digitized by Google

zanju ka korenitoj slovki u jedb. prida za pervu osobu *ah*, za 2. i 3. kratki *a*; u višb. za 1. *asmo*, za 2. *aste*; a za 3. *aše* n. p. pročit-ah, pročit-a, pročit-asmo, pročit-aste, pročit-aše — u II. sprez. ako se korenita slovka na samoglasnik dokanča, prida se za 1. osobu jedb. *h*, za 2. i 3. ostane korenita slovka; — u višeb. prida se za 1. osobu *smo*, za 2. *ste*, a za 3. *še* n. p. ču-ti, ču-h, ču; — ču-smo, ču-ste, ču-še.

Koja imaju korenitu slovku na suglasnik, dobivaju za 1. osobu jedb. *oh* za 2. i 3. *e* n. p. greb-sti, greb-oh, greb-e; zeb-sti, zeb-oh, zeb-e. Pri onih glagoljih, koji korenitu slovku na suglasnik promenljivi kanoti: *d*, *t*, *z*, *g*, *k* imadu, mora se na sadašnje vrěme kažućega načina paziti n. p. pred-em, pres-ti, pred-oh, pred-e; plet-em, plesti, plet-oh, plet-e; vez-em, vez-ti, vez-oh, vez-e; *g* i *k* měnjaju se u 2. i 3. osobi na *ž*, i *č* n. p. mo-gu, mo-ći, mog-oh, mož-e; peč-em, pe-ći, pek-oh, pe-če; rek-oh, reč-e i t. d.

Koja se na *nuli* sveršuju, dobivaju u prošastom vrěmenu za 1. osobu *nuh* za 2. i 3. *nu*. — U višebrojniku *nusmo*, *nuste*, *nuše* n. p. mi-nuti, mi*nuh*, mi*nu*, mi*nusmo*, mi*nuste*, mi*nuše*.

b) prošasto vrěme glagoljah dugačkoga trajanja (longioris moræ) tako: da se po svih trih sprezanjih pridade za 1. osobu jedb. *ah*, za 2. i 3. *aše*; u višb. za 1. *asmo*, za 2. *aste*, za 3. *ahu* n. p. čit-*ali*, čit-ah, čit-aše, čit-*asmo*,

Digitized by Google

čit-*asle*, čit-*ahu* — tres-ti, tres-ah, tres-aše; tres-asmo, tres-aste, tres-*ahu* — govor-iti, govor-ah, govor-aše, govor-asmo, govor-aste, govor-*ahu*. — Za *d*, *t*, i *l* glagolji na *ěti* i *iti* dobivaju u 1. osobi jedb. *jah*, u 2. i 3. jaše; u višb. u 1. osobi *jasmo*, u 2. *jaste*, u 3. *jahu*, pak se *j* sa *d*, *t*, i *l*, stopi u *dj*, *tj*, *lj*, n. p. vid-ěti, vi*djah*, vi*djaše*, vi*djasmo*, vi*djaste*, vi*djahu*, — vert-*ěti*, ver*tjah*, ver*tjaše*, ver*ljasmo*, ver*ljaste*, ver*tjahu*; — mis*lěti*, mi*šljah*, mi*šljaše*, mi*šljasmo*, mi*šljaste*, mi*šljahu*; — živl-ěti (živ-ěti) živ-*ljah*, živ*ljaše*, živ*ljasmo*, živ*ljaste*, živ*ljahu*; — ljubiti, ljub*ljah*, ljub*ljaše*, ljub*ljasmo*, ljub*ljaste*, ljub*ljahu*.

c) pričastje prošastoga vrěmena tako: da se glagoljem na *ati* prida *av* n. p. pitati, pit*av*; — na *ovati*, *ovav* n. p. kup-*ovati*, kup-*ovav*, na *nuti*, *nuv* n. p. mi*nuti*, mi*nuv*; — na *ěti*, *ěv* n. p. razumě*ti*, razumě*v*; — na *iti*, *iv* n. p. govor*iti*, govor*iv*. Glagolji imajući pred *ti* suglasnik, neprimaju nikakvoga tvornika (formatio) n p. sěs-ti, sěd; — pas-ti, pad; — reći, rek; — moći, mog. — Dělnikoreč ova prošastoga vrěmena rědko se u ilirskom jeziku upotrěbljava. *)

Iz ovoga pričastja prošastoga vrěmena pravi se pridavno ime, pridajuć za muž. spol

*) Nalazi se u starih pismih i u Katančića „*Svetom Pismu*“, — na *av* n. p. rek*av*, mog*av*; i ne brež uzroka: jerbo se govori: rek*avši*, mog*avši*. Zagorci Horvati vele: rek*ši*.

Digitized by Google

ši, za žens. *ša*, za sr. *še* n. p. pitav*ši*, pitav*ša*, pitav*še*, — razum*ěrši*, *a*, *e*; — govoriv*ši*, *a*, *e*.

d) pridavno ime prošastoga vrěmena čineće fele (formæ activæ) tako: da se glagoljem na *ati* prida *al*, *a*, *o* n. p. pit*al*, *a*, *o*; — na *ovati*, *oval* n. p. kup*oval*, *a*, *o*; — na *nuti*, *nul* n. p. m*inuti*, m*inul*, *a*, *o*; — na *ěti* *ěl* n. p. vid*ěl*, *a*, *o*; — na *iti*, *il*, *a*, *o*; n. p. govor*il*, *a*, *o*. — Glagolji izhadjajući na *ti*, ako izlazi korenita slovka na samoglasnik, dobivaju: *l*, *la*, *lo* n. p. pi-ti, pi*l*, pi*la*, pi*lo*; ako se pako sveršava korenita slovka na suglasnik, takov se izhititi običaje n. p. pres-ti, pre*l*, *la*, *lo*; — ples-*ti*, ple*l*, *la*, *lo*. i t. d. Za *k* i *g* prida se: *al* ili *el* n. p. rek*al*, mog*al*. *)

e) pridavno ime prošastoga vrěmena terpeće fele (formæ passivæ) tako: da se glagoljem na *ati* prida *an* n. p. pit-*ati* pit*an*, *a*, *o*; — na *ovati*, *ovan* n. p. kupovan, *a*, *o*; — na *ěti* i *iti*, ako u korenu imadu *d*, *t*, *n* i *l*; ili dobivaju *l* za ustnimi glasi: *v*, *b*, *p*, *m*; prida se *jen*, u kojem slučaju sléva se *j* sa d, t, n, i l u dj, tj, nj, lj n. p. vid*ěti* vidjen, *a*, *o*; — misléti, mišljen, *a*, *o*; — mutiti, mutjen, *a*, *o*; — činiti činjen, *a*, *o*; — ljubiti, ljubljen, *a*, *o*; — mamiti, mamljen, *a*, *o*; — loviti, lovljen, *a*, *o*; — kupiti, kupljen, *a*, *o*; — i t. d. Imajuća pred *ili* kakov drugi suglas-

*) Većja stran Ilirah okretje *al* na *ao* (ili pokratjuje zarad blagoglasja *ao* na *o*); *el* na *eo* (ili *o*); *il* na *io*; n. p. rekao (reko); išal (el) išao (išo); mi se pravila deržimo na *al*, *el*, i *il*.

Digitized by Google

nik dobivaju *en*, *a*, *o*; n. p. govoriti, govoren, *a*, *o*; — točiti, točen, *a*, *o*; — trošiti, trošen, *a*, *o*; —

Glagolji měnjajući u nesveršenom načinu d, t, i z na *s*; povratjaju takove u pridavnom imenu prošastoga vrěmena pred *en* n. p. presti, preden, *a*, *o*; — plesti, pleten, *a*, *o*. — Pred *en* menja se *ć* na *č*; — *z* i *g* na *ž*; — *s* na *š* n. p. reći, rečen, *a*, *o*; — peći, pečen, *a*, *o*; — voziti, vožen, *a*, *o*; — nositi, nošen, *a*, *o*; — i t. d. — Glagolji imajući pred *ti* korenitu slovku na samoglasnik, i izlazeći na *eti* i *nuti* dobivaju u pridavnom prošastoga vrěmena terpeće fele tvornik *t* n. p. piti, pit, *a*, *o*; dat, *a*, *o*; (i dan, *a*, *o*;) — uzeti, uzet, *a*, *o*; — napeti, napet, *a*, *o*; — razderti, razdert, *a*, *o*; — pognuti, pognut, *a*, *o*; — naduti, nadut, *a*, *o*; — nagnuti, nagnut, *a*, *o*; i t. d.

Od ovoga pridavnoga imena prošas'oga vrěmena pravi se samostavno ime pridanjem slovke *je*, koja se sa *n* i *t* u *nje*, i *tje* sléva n. p. mišljen, mišljenje; činjen, činjenje; govoren, govorenje; nagnut, nagnutje; uzdignut, uzdignutje; uskersnut, uskersnutje i t. d.

29. Vlastitost slavjanskih glagoljah, kojom se od drugih jezikah razlučuju, stoji u tom: što se děle na *minuće*, i *trajuće* glagolje:

1.) *Minući* (perfectiva), koji jednim mahom već sveršeni, ili buduć sveršeni čin ukazuju n. p. dići (dignuti), digoh, dignem; — dojći (dojti), dojdoh, dojdem; — platiti, platih, platim; — reći, rekoh, rečem (reknem).

Digitized by Google

Minući glagolji nemaju sadašnjega vrěmena; ovo bo je samo varavo sadašnje vrěme; a u istini je buduće. Pravo veli G. Vuk Stefanović: da se pri minućih glagoljih nemože na pitanje *što činiš?* — nego: *što si učinil?* ili: *što ćeš činiti?* odgovoriti. *) Glagolji minući, ako su iz trajućih izvedeni, većjom su stranom predlogom sastavljeni n. p. zakopati, zapisati, umrěti, izdahnuti i t. d.

Minući daklem glagolji niti imaju sadašnjega vrěmena, niti prošastoga trajućega, niti pričastja (particípium).

2.) *Trajući* (imperfectiva), koji čin još jednako trajući ukazuju; n. p. kopati, kopam, kopah; — platjati, platjam, platjah; — dizati, dižem, dizah; — dohadjati, dohadjam, dohadjah; — velim, veljah i t. d.

30. Pomoćljivih glagoljah (verba auxiliaria) imademo dva: *jesam*, i *hoću.* **) Glagolj: *hoću* ide sa svim polag II. sprezanja; *jesam* pako sprezuje se (conjugatur, wird abgewandelt) slědećim načinom:

Kažući način,

Sadašnje vrěme.

Jedb.	jesam,	(sam).
	jesi,	(si).
	jest,	(je).

*) Slovenci i Horvati Zagorci potrěbuju minuće glagolje u budućem vrěmenu sa svim prosto n. p. dojdem, odidem, napišem, poběgnem i t. d.

**) *Hoću* i *mogu* to su ostanci starih glagoljah na *u*; koji su se u českom i ruskom jeziku još sa svim u svih glagoljih zaderžali.

Digitized by Google

Višb. jesmo, (smo).
jeste, (ste).
jesu, (su).

Buduće.

Jedb. budem, (biti ću).
budeš, (biť ćeš).
bude, (biť će).

Višb. budemo, (biť ćemo).
budete, (biť ćete).
budu, (biť će).

Zapovědajući način.

Jedb. budi.
budi, ili nek bude.

Višb. budimo.
budite.
nek budu.

Pričastje sadašnje.

buduć.

Pridavno.

Jedb. budući, a, e.
Višb. budući, e, a.

Nesveršeni način.

biti.

I. *minuće prošasto vrěme.*

Jedb. bih (běh).
bi (bě).
bi (bě).

Višb. bismo (běsmo).
biste (běste).
biše (běše, běhu).

Digitized by Google

II. *trajuće pr. vrème.*

Jedb. biah.
biaše.
biaše.
Višb. biasmo.
biaste.
biahu.

Pričastje prošasto.

biv.

pridavno.

Jedb. bivši, a, e.
Višb. bivši, e, a.

Pridavno čineće.

Jedb. bil, a, o.
Višb. bili, e, a.

Pridavno terpeće.

bit, a, o. (dobit, a, o).

Samostavno.

bitje.

31. *Sprezanje I.*
na *am*, *ati.*

Polag ovoga idu svi trajući glagolji; ako ne u kažućem; barem u nesveršenom načinu.

Kažući način.
Sadašnje vrěme.

Jedb. čitam.
čitaš.
čita.
Višb. čitamo.
čitate.
čitaju.

Digitized by Google

Zapovědajući način.

Jedb. —
čitaj.
čitaj, ili: nek čita.
Višb. čitajmo.
čitajte.
nek čitaju.

Pričastje sadašnje.

čitajuć.

Pridavno.

J. čitajući, a, e.
V. čitajući, e, a.

Nesveršeni način.

citati.

Supinum.

čitat.

I. *Minući pr. vreme.*

Jedb. pročitah.
pročita.
pročita.
Višb. pročitasmo.
pročitaste.
pročitaše.

II. *Trajuće pr. vrěme.*

J. čitah.
čitaše.
čitaše.
V. čitasmo.
čitaste.
čitahu.

Pričastje proš.

čitav.

Digitized by Google

Pridavno.

J. čitavši, a, e.
V. čitavši, e, a.

Pridavno čineće.

J. čital, a, o.
V. čitali, e, a.

Prid. terpeće.

J. čitan, a, o.
V. čitani, e, a.

Samostavno.

čitanje.

P a z k a.

Někoji trajući glagolji na *bam*, *vam*, *mam*, i *pam*, moraju se u sad. vrěmenu polag II. sprezanja preměnjati kad za *b*, *v*, *m*, i *p* glas *l* primu, n. p. gibam i gibljem; dozivam i dozivljem; uzimam i uzimljem; sipam i sipljem.

32. Sprezanje II.

na *em*, *ti*, (*ěti*, *nuli.*)

Kažući način.

	Sadašnje.		*Buduće.*
J.	pijem,	tresem,	metnem.
	piješ,	treseš,	metneš.
	pije,	trese,	metne.
V.	pijemo,	tresemo,	metnemo.
	pijete,	tresete,	metnete.
	piju,	tresu,	metnu.

Zapovědajući način.

J.	—	—	—
	pij,	tresi,	metni.
	nek pije,	trese,	metne.

Digitized by Google

V.	pijmo,	tresimo,	metnimo.
	pijte,	tresite,	metnite.
	nek piju,	tresu,	metnu.

Pričastje sadašnje.

pijuć,	tresuć.	—

Pridavno.

pijući, a, e,	tresući, a, e.	—

Nesveršeni način.

piti,	tresti,	metnuti.

Supinum.

pit,	trest,	metnut.

I. *Prošasto minuće vrěme.*

J.	izpih,	stresoh,	metnuh.
	izpi,	strese,	metnu.
	izpi,	strese,	metnu.
V.	izpismo,	stresosmo,	metnusmo.
	izpiste,	stresoste,	metnuste.
	izpiše,	stresoše,	metnuše.

II. *Proš. trajuće vrěme.*

J.	pijah,	tresah.	—
	pijaše,	tresaše.	—
	pijaše,	tresaše.	—
V.	pijasmo,	tresasmo.	—
	pijaste,	tresaste.	—
	pijahu,	tresahu.	—

Pričastje proš.

piv,	tresav,	metnuv.

Pridavno.

pivši, a, e,	tresavši, a, e,	metnuvši, a, e.

Prošasto čineće.

pil, a, o,	tresal, a, o,	metnul, a, o.

Digitized by Google

Prošasto terpeče.

pit, a, o, trešen, a, o, metnut, a, o.

Samostavno.

pitje, trešenje, metnutje.

33. *Sprezanje III.*

na *im*, *ěli*, *ili*.

Kažući način.

Sadašnje vrěme.

J. vidim, govorim.
vidiš, govoriš.
vidi, govori.
V. vidimo, govorimo.
vidite, govorite.
vide, govore.

Zapověd. način.

J. — —
vidi, govori.
nek vidi, govori.
V. vidimo, govorimo.
vidite, govorite.
nek vide, govore.

Pričastje sadaš.

videć, govoreć.

Pridavno.

videći, a, e; govoreći, a, e.

Nesveršeni način.

viděti, govoriti.

Supinum.

vidět, govorit.

1. *Prošasto minuće vrěme.*

J. viděh, govorih.
vidě, govori.
vidě, govori.

Digitized by Google

V.	viděsmo,	govorismo.
	viděste,	govoriste,
	viděše,	govoriše.

II. *Prošasto trajuće vrěme.*

J.	vidjah,	govorah.
	vidjaše,	govoraše.
	vidjaše,	govoraše.
V.	vidjasmo,	govorasmo.
	vidjaste,	govoraste.
	vidjahu,	govorahu.

Pričastje proš.

	viděv,	govoriv.

Pridavno.

J.	viděvši, a, e.	govorivši, a, e.
V.	viděvši, e, a,	govorivši, e, a.

Prošasto čineće.

J.	viděl, a, o;	govoril, a, o.
V.	li, e, a;	li, e, a.

Prošasto terpeće.

J.	vidjen, a, o;	govoren, a, o.
V.	i, e, a.	i, e, a.

Samostavno.

	vidjenje.	govorenje.

34. *O prošastih vrěmenih.*

1. *Prošasto sastavljeno vrěme.*

Jedinobrojnik.

1. ja sam	čital,	a,	o.
2. ti si	pil,	a,	o.
3. on, a, o, je	tresal,	a,	o.
	metnul,	a,	o.
	viděl,	a,	o.
	govoril,	a,	o.

Digitized by Google

Višebrojnik.

1. mi smo	čitali,	e,	a.
2. vi ste	pili,	e,	a.
3. oni, e, a su	tresli,	e,	a.
	metnuli,	e,	a.
	viděli,	e,	a.
	govorili,	e,	a.

II. Prošasto sastavljeno vrěme.

	Jedbr.				*Višbr.*		
bil, a, o. sam, si, je.	čital,	a,	o.	smo, ste, su. a, e, bili,	čitali,	e,	a.
	pil,	a,	o.		pili,	e,	a.
	tresal,	a,	o.		tresli,	e,	a.
	metnul,	a,	o.		metnuli,	e,	a.
	viděl,	a,	o.		viděli,	e,	a.
	govoril,	a,	o.		govorili,	e,	a,

35. Za želećega načina sadašnje vrěme prida se pričastju častica (particula) „*bi*“ pak bude: *bi čital*, *a*, *o*, i t. d. — Za prošasto vrěme „*bi bil*“ pak bude: bi bil čital, a, o; — bi bil pil, a, o; — bi bil govoril, a, o, i t. d.

O budućem vrěmenu.

36. Glagolji minući (perfectiva) nejmaju sadašnjega vrěmena; nego zato imaju prosto buduće (futurum simplex), koje nosi sliku sadašnjega vrěmena, n. p. dojdem, pojdem, metnem, rečem, dignem, dam, ganem, stanem, pridem, projdem, skočim, stupim, lupim, kùpim, najdem i t. d. n. p. Vidi Danicu Ilir. br. 9.

„A imena, znaš, komu *nestane*,
Da i onaj na skoro *propane*.“

Digitized by Google

i dalje:

„Ta pogledaj mehkote i polja,
Žitu *najdeš* u svakom kukolja.“

i malo dalje:

„Što za slavno ti se bojiš ime
Majke naše, nebrini se s time;
Dojdu časi, *dojdu* věruj dani,
Prorokujem, davno ožidani.“

Buduće prosto vrěme mogu imati i trajući glagolji kad se predlogom sastave, n. p. zapišem, opišem, prepišem, omažem, probodem, n. p.

Jarac.

Ja sam jarac kokodarac,
Imam roge kao vile,
Probodem te kao pile.

Jež.

Ja sam jež, svega sela knez,
Pustim moju boculicu,
Ubodem te u g....u.

Basna narodna.

Ovo prosto buduće vrěme upotrěbljavaju Horvati Zagorci i Slovenci često; svi pako ostali Iliri potrěbuju ga većjom stranom sa veznici: *da*, *ako* u sadašnjem vrěmenu vežućega načina.

Iliri u obćem dělaju buduće vrěme kažućega načina pomoćljivim glagoljem *hoću* (hću, ću), i nesveršenim načinom, n. p. ja ću pitati, — ti ćeš piti — on će tresti; — mi ćemo metnuti, — vi ćete vidèti, — oni ćeju (će, hte) govoriti. Pomoćljivi ovaj glagolj *hoću* može se

Digitized by Google

i zapostaviti; nego se onda glas *i* u nesveršenom načinu većjom stranom izpustiti običaje; a *t* se i nečuje: valja da se u njemu srodni glas *ć*, pred kojim stoji, okretje. Pravilo vĕndar i razbor potrĕbuje, da se *t* piše, n. p. čitat ću (a ne čitać ću, ili čitaću); — pit ću (a ne pić ću, ili piću); — trest ću (a ne trešć ću, ili trešću *); — metnut ću (a ne metnuć ću, ili metnuću); — vidĕt ću (a ne viděć ću, ili viděću); — govorit ću (a ne govorić ću, ili govoriću).

Horvati Zagorci, Slovenci, Česi i Poljaci dĕlaju buduće vrĕme kažućega načina pomoćljivim glagoljem „*budem*" i „*pričašćem činećim*" n. p. budem čital, a; o; — budeš pil, a, o; — bude tresal, la, lo; — budemo metnuli, e, a; — budete viděli, e, a; — budu govorili, e, a. — Ostali Iliri potrĕbuju ovaj način samo sa veznici: *da*, *ako*, *kada*, n. p. ako budem čital (čitao); — kada budeš govoril (govorio). — i t. d.

Povratjajući glagolji (reciproca) sprezaju se kano i minući i trajući, samo da im se častica „*se*" pridade n. p. šetati se, razgovarati se, lĕniti se, i ostala.

37. O Predlozih.

Predlozi nĕkoji u slavjanskom jeziku potrĕbuju 2. nĕki 3. nekoji 4. nĕkoji 6. a nĕkoji 7. padež.

---

*) Poljaci vele: čitać (čitat), iść (ić, iti) vieść (vest); pàść (pàst); pàść (pàst).

Digitized by Google

I. *Predlozi potrěbujući 2. padež.*

Bez, brez. (prez).
Blizu.
Ćić, ciča (zarad).
Daleko.
Do.
Iz.
Izza.
Izmed, izmedj, izmedju.
Izpod.
Izpred.
Kod.
Kraj.
Krom (kromě, osim).
Město.
Mimo.
Nakon. Napokon.
Nakraj.
Naverh.
Nižje.
Od, oda.
Okolo, okol, okó.
Okrom, (osim).
Osim.
Pokraj.
Polag, poleg.
Porad, poradi.
Pored.
Poslim, poslě.
Posrěd.
Potlě, potlam.
Poverh.
Prěko.
Prie.
Rad, radi.
S, sa.
Saverh, sverh.
Srěd.
Sverhu, (verhu).
Ukraj.
Van, izvan.
Verhu (sverhu).
Višje.
Zarad, zaradi.

II. *Predlozi potrěbujući 3. padež.*

K, ka, ko; n. p. k meni, ka Kruševcu, ko tomu.
Prama.
Proti, protiv. *)
Suprot, suproć.

*) Kod Rusah, i po njih ravnajućih se pismenih Serbaljah potrěbuje „*protiv*“ 2. pad.; — gdě naprotiv kod svih drugih Slavjanah „*protiv*“ 3. potrěbuje padež.

Digitized by Google

III. *Predlozi potrěbujući 4. padež.*

Črez, čez, kroz.
Niz.
Uz.

IV. *Predlozi potrěbujući 6. padež.*

Brez slědećih predlogov redko može stajati 6. padež; zato se i zove „*predložni*“ (præpositionalis).—

Na, o, ob, po, pri, u, vu, v.

V. *Predlozi potrěbujući 7. padež.*

Med, medj, medju.
Nad, nada.
Pod, poda.
Pred, preda.
S, sa, so.
Za.

Někoji predlozi potrěbuju 2. 4. i 6., někoji 2. 4. i 7. padež.

1) *Predlog potrěbujući 2. 4. i 6. padež.*

u, kad znamenuje posědovanje trěbuje 2. padež, n. p. ima *u* mene, *u* njega i t. d.

u potrěbuje 4. padež na pitanje *kuda? kamo?* n. p. kuda češ? — Idem *u* grad; *u* varoš; *u* pivnicu; *u* kuću i t. d.

u trěbuje 6. padež na pitanje *gdě?* — n. p. gdě si bil? — *u* gradu, *u* varošu, *u* pivnici, *u* kući, i t. d.

2) *Predlog potrěbujući 2. 4. i 7. padež.*

Za, potrěbuje 2. padež na pitanje: *za koje dobe?* n. p. za moje dobe, za moje mladosti, za života, za starosti, i. t. d.

Digitized by Google

Za potrěbuje 4. padež na pitanje: *za koga?* n. p. za koga pitaš? — za brata. Za koga kupuješ mendjuše? — za sestru, i t. d.

Za potrěbuje 7. padež na pitanje: *za kim, za čim?* n. p. Polómi noge *za děvojkami* skačuć. — Pogibe, cerée *za vinom.*

Paszka a) Predlozi pod br. IV. potrěbuju (osim predloga *pri*) 4. padež na pitanje: *na što? po što? o što* ili *ob što?* n. p. na narod navaliti; po novce iti; kamen o kamen terti; ob dan, ob noć; i t. d.

Paszka b) Predlozi pod br. V. potrěbuju 4. padež na pitanje: *kamo?* n. p. skriti se med zidine; iti pred vraga; hititi pod stol, pod noge; zajti za brěg; nad hižu baciti.

38. *O Prilozih.*

I. Prilozi znamenujući město.

a) na pitanje *kamo?* n. p.

amo, simo, ovamo, tamo, onamo, daleko, dalje, nikuda, ćak.

b) na pitanje *gdě?* n. p.

ovdě, ondě, tudě, drugdě, svagdě, nigdě, blizu, u nutri, vani.

c) na pitanje *kuda?* —

Ovuda, tuda, onuda, kudagod, upravo.

II. Prilozi znamenujući vrěme.

a) Sadašnje.

Sada, odmah, mahom, berzo, skoro, hitro, žurno, udilj, ovaj čas, odsele, (odsad), danas.

Digitized by Google

b) Prošasto.

Jučer, jur, (jurve, vre, već), prěkjučer, onomadne, vetomadne, davno, někděpervo, jednoč, lani, preklani.

c) Buduće.

Sutra, preksutra, skoro, ranosutra.

III. Prilozi znamenujući kolikoću?

Mnogo, više, malo, manje, dosta, tekem, tokmo, mervičku, merčuk, mervčicu, tekar, koliko, kolikogod, ovoliko, onoliko, několiko, toliko, ništa.

IV. Prilozi znamenujući kakvoću.

Dobro, bolje, zlo, gorje, mudro, pametno, razumno, ludo, budalasto, gotovo, težko, slabo, carski, kraljevski, slavjanski, gerčki, rimski, němački, francezki, i t. d.

V. Prilozi pitajući.

Jer, jere? zašto? nač? pošto? zar? je li? nije li? kuda? kamo? gdě? a? jel' moguće? jelde? jeda? —

VI. Prilozi potverdjujući.

Da, da kako, doista, zaista, stanovito, u istinu, evo, eno, eto, nuto, i t. d.

VII. Prilozi zanikajući.

Ne, nigda, nikad, nipošto, nizašto, jok, aja, ajok.

39. O Veznicih.

Takovi jesu slědeći:

a, n. p. ja ću pisati; *a* što ćeš ti raditi?

a kamoli, n. p. nevidim ja, koi dobre imam oči;

Digitized by Google

a kamoli ćeš ti viděti, koi si kratkovid. ako, al, ali, ama, baš, budi, buduć, van da, (zvun da), već, već ako, da, dakle, ele, zašto, i, ili, jali, oli, jer (ar), bo jerbo, kakogod (kakogodj), li? nego, ni, niti, no, opet, pak, premda, takodjer takojer, takoj, takaj, takajše, tolikajše, vendar.

40. O Izkriknicih.

A! ah! aj! ao! blago! bogme! bogami! bre! gle! davori! deder! ej, hej, evo! eno! hop, hopa! — trěba prie skočiti, pak onda reći: hop! hopa cupa! stoji noguh lupa! jao, joj meni! kuku lele! cerče babi tele! more! na! nemoj! nudar! nu! nuto! o! oj! oho! pfi! pi! pomagaj! pst! težko meni! u! juh! hajda! ohe ho! moj nebore! žalibože!

O Skladanju.

41. Kakogod u latinskom: tako i u slavjanskom jeziku slažu se pridavna imena, zaimena, i pričastja (participia) sa svojim samostavnim imenom u spolu, broju, i padežu, n. p. Kad se *svi živući jezici* izdělaju, nastat će *občinska* na světu *světlost*: nauci, znanja, umětnosti, poljodělstvo *novi* će dobiti *život*. Dogodovšćina ili historia naučit će nas tada obilnie, što su *naši predji* na *cělom světu činili*, šta li sada čine? — Rěčju: *krěpost* će se pomladiti *božanska;* kakono se u prolětje *cěla* pomladjuje *zemlja*. Svi će *ljudi* postati *bolji*,

Digitized by Google

nastat će *bratska ljubav*; tada ćeju biti *slatna vrěmena*: *jedan pastir*, *i jedna ovčarnica*.

42. Povratjajuće zaime *sebe*, *se*, potrěbuje se nesamo za tretju; nego takodjer za sve tri osobe jedine- i višebrojnika. To je priroda i vlastitost slavjanskoga jezika. Nesmie se anda polag latinskoga,— kako to mlogi, neznajući narav slavjanskoga jezika, čine,— ilirski krojiti, n. p. ja mene, ti tebe, on sebe;— ovo je protivno duhu slavjanskoga jezika. — Nije anda dobro rečeno: ja *mene* preporučam: nego: ja *se* preporučam. Ti si *se* potepal; a ne: ti si *te* potepal. — Na stran s mudrovanjem latinskim!!! —

43. Na město posědujućih zaimenah: *svoj*, *svoja*, *svoje*, potrěbuju Slavjani 3. padež *si*, n. p. reci *si* otcu; — pripovědaj *si* bratu. Razlučiti se i pak mora ovaj *si* od povratjajućega zaimena: sebe, sebi, si. —

44. Zanikajuća častica (particula) *ne* mora se pred glagolj staviti, akoprem bi već rěči zanikajuće: nitko, nikad, nigdě u govoru bile, i u takvom slučaju dojde ime i zaime u 2. padež, u. p. Iduć kroz šumu, *nisam nikakve zvěri* viděl. — Jesi li viděl gděgod moje konje? — Nisam *jih* nigdě viděl.

45. Stvari dělne kanoti: voda, vino, kruh, mlěko, žito i ostala potrěbuje slavjanski jezik, kano talianski i francezki u 2. padežu: n. p. daj mi kruha, vode, vina. Imate li mlěka, žita? —

46. Glagolji povratjujući (reciproca) iz-

Digitized by Google

iskuju 2. padež, n. p. *izbaviti se zla*; — *odreći* se svojega *imena*; — mahni se *vraga*.

47. Sa rěčmi: *mnogo*, *malo*, *několiko*, zatim sa brojnimi od *pet* počemši potrěbuje se 2. padež; a glagolj dojde u srědnji spol jedinobrojnika n. p. koliko *ih* je bilo? — pet, šest, mnogo, několiko ih je bilo.

Tako se isto potrěbuje i sa dvoje, troje, četvero i t. d.

O Pravopisu.

48. Tko je sve stranke govorenja razborito pretresal, taj će lahkim načinom pravo pisati. U obćem pišu Slavjani sve rěči malimi pismeni.

O velikih pismenih.

49. Velika pismena metju se

a) Na početku govorenja:

Umiljato janje dvě majke sisá; a neumiljato ni jedne.

b) Za piknjom, i gdě se tudje uvadjaju rěči:

Nisu vuci stekli po porucih; nego što si sami priprave. Bolest dugačka gotova smert. Moja majka često govoraše:

„Dělaj sinko kan' da ćeš navěk živěti; moli se Bogu kan' da ćeš danas umrěti.“

c) Imena vlastita ljudih, narodov, selah, gradovah, brěgov, i potokah: *Beč*, *Zagreb*, *Kragujevac*, *Cetinje*, *Petar*, *Paval*,

Digitized by Google

Radovan, ***Ljudevit***, ***Slavjan***, ***Němac***, ***Francez***, ***Englez***, ***Varna***, ***Sokolovac***, ***Dunaj***, ***Tisa***, ***Sava***, ***Drava***, ***Una***, i t. d.

d) Imena častih *samo* u nagovoru: ***Vaše Veličanstvo! Milostivni Gospodine!***

Digitized by Google

Pogrěške tiska.

str.	redak	pogrěška	čitaj
2	13. od zd.	všystki slavski	— nade všecky slovanske
5	2. od zg.	dj, tj = ch	— dj, tj = ch
5	10. od zg.	čine	— činé
5	15. od zg.	něka	— neka
7	18. od zg.	zubni	— jezični
7	1. od zd.	pretvaraju uzajemno	— pretvaraju se uzajemno.
9	7. od zd.	izgovarenje	— izgovaranje
15	9. od zd.	doslědnje	— poslědnje
19	4. od zd.	em	— e, a.
23	16. od zg.	Najobične	— Najobičnie.
24	10. od zd.	Valpove	— Valpova
24	10. od zd.	jurva	— jurve
29	14. od zd.	imaju	— izpusti
37	16. od zg.	(me) (te) (se)	— izpusti
41	5. od zd.	Dělnikorěč ova	— Pričastje ovo
57	5. od zg.	Polómi	— Polomi

Digitized by Google

U Zagrebu,
Štampano pri Franji Suppanu.

26. II. 1932

Digitized by Google

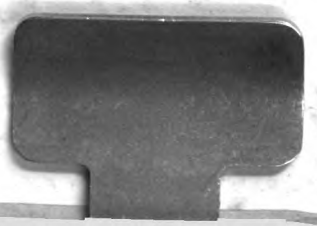

Antonín Bohdanecký,
knihařství
Praha VII., Jirečkova
Digitized by Google

J 815

U Zagrebu,
kod Milana Hiršfelda.

Digitized by Google